

Zaans onderwijs in cijfers

Schooljaar 2003/2004 – 2008/2009

Zaanstad

Zaans onderwijs in cijfers

Schooljaar 2003/2004 – 2008/2009

Zaanstad

De gemeente Zaanstad bedankt de peuters/kleuters/leerlingen en de leiding van Peuterspeelzaal De Rakkertjes in Zaandam, Obs De Kroosduiker in Westzaan, Praktijkschool De Brug in Assendelft, Trias VMBO in Krommenie en het Pascal College in Zaandam voor hun medewerking aan deze productie.

Colofon

Uitgave: gemeente Zaanstad, afd. Jeugd en Onderwijs
Tekst: Kohnstamm Instituut, UvA
Fotografie: Anne Meyer, Assendelft
Ontwerp: LassooyDesign BNO, Wormerveer
Oplage: 250 stuks

Februari 2011

Inhoud

1	**Inleiding**	**5**
2	**De populatiemonitor**	**8**
2.1	Aantallen kinderen en jongeren in Zaanstad	9
2.2	Etnische herkomst	9
2.3	Doelgroepwijken en impulsgebieden	10
3	**Monitor Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)**	**12**
3.1	Het landelijke VVE-beleid	12
3.2	VVE-beleid in Zaanstad	13
3.3	VVE in de Zaanse Onderwijsmonitor	15
3.4	Deelname aan reguliere peuterspeelzalen en VVE-peuterspeelzalen	17
3.5	Doelgroepbereik peuterspeelzalen	18
4	**Monitor Primair Onderwijs**	**24**
4.1	Inleiding	24
4.2	Leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen	25
4.3	Deelname aan SBO	26
4.4	Leerlingen uit achterstandsgroepen	27
4.5	Leerlingen naar etnische herkomst	30
4.6	De cognitieve ontwikkeling van de leerlingen	31
5	**Monitor Voortgezet Onderwijs**	**36**
5.1	Inleiding	36
5.2	Leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen	37
5.3	Adviezen van de basisschool	38
5.4	Leerlingen met LWOO	44
5.5	Onderwijsniveau na drie jaar	45
5.6	Rendement na drie jaar voortgezet onderwijs	46

Bij de totstandkoming van Zaans Onderwijs in cijfers is nauw samengewerkt met de Stichting Agora, Zaans Primair, Openbaar Voortgezet Onderwijs, de Amarantis Onderwijsgroep, het St. Michaël College, het Regio College en de Stichting Welsaen. De gemeente Zaanstad dankt alle betrokkenen voor hun inbreng en medewerking!

1 Inleiding

Voor u ligt de Zaanse Onderwijsmonitor over de jaren 2003 tot en met 2008. Dit document is tot stand gekomen in samenwerking met de Stichting Agora, Zaan Primair, Openbaar Voortgezet Onderwijs, de Amarantis Onderwijsgroep, het St. Michaël College, het Regio College, de Stichting Welsaen en de gemeente Zaanstad. Over de cijfers en de analyses is tot en met het schooljaar 2008-2009 overeenstemming bereikt tussen de deelnemende partners. De Onderwijsmonitor en deze publicatie zijn uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam. In november 2011 verschijnt de eerstvolgende Zaanse Onderwijsmonitor. Deze zal gaan over de jaren 2009 en 2010. Vanaf die datum beschikken de gemeente Zaanstad en de deelnemende partners over de meest actuele cijfers en analyses.

De Zaanse Onderwijsmonitor is een instrument waarmee we de resultaten van het onderwijsbeleid kunnen volgen over een langere periode. Dit geeft de mogelijkheid om na een aantal jaren te kunnen beoordelen of de inspanningen die zijn geleverd om de speerpunten van beleid te realiseren, ook daadwerkelijk resultaat hebben opgeleverd. We kunnen bijvoorbeeld periodiek de balans

opmaken van het VVE-beleid: resulteren de inspanningen en de inzet van middelen in toenemende mate in een verbetering van de taalontwikkeling van kinderen? Nemen de kinderen deel die er aan deel moeten nemen, ofwel: hoe zit het met ons bereik? We kunnen de resultaten zien van inspanningen in het primair en voortgezet onderwijs om achterstanden te verminderen en talenten te ontplooien. Bijvoorbeeld: zijn de resultaten van de toetsen Begrijpend Lezen en Rekenen in het primair onderwijs verbeterd bij leerlingen uit achterstandsgroepen, wat is het gemiddelde IQ van leerlingen in Zaanstad, welke adviezen krijgen kinderen van het PO voor het VO, hoeveel kinderen stromen in het VO af naar een lager niveau of stromen op naar een hoger niveau?

De antwoorden op al deze vragen zijn van belang, maar de uitdaging ligt natuurlijk in het bedenken van oplossingen over hoe het anders en beter kan als er op onderdelen tegenvallende resultaten zijn. Op welke manier kunnen onderwijsinstellingen en gemeente erin slagen om kinderen het optimale uit zichzelf te halen? Wie hebben wij daarbij nodig? Worden de partners effectief ingezet? Worden alle instrumenten voldoende benut? Het college van Zaanstad heeft in zijn programma Wederzijds Aanspreekbaar de talentontwikkeling van de jeugd van Zaanstad centraal gesteld. Dit is een lijn die al is ingezet in Zaans Evenwicht, de lange termijnvisie op de ontwikkeling van Zaanstad. Het onderwijs speelt daarin een belangrijke rol. Leerlingen krijgen de kans een zo hoog mogelijk opleidingsniveau te behalen. Leerlingen die moeite hebben om het onderwijs te volgen, krijgen passende ondersteuning. Door als gemeente en onderwijs met elkaar samen te werken om onze doelen te bereiken, dragen wij gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor de toekomst van onze kinderen.

De Zaanse Onderwijsmonitor

Zoals gezegd is de Zaanse Onderwijsmonitor bij die taakstelling een hulpmiddel. De opdracht voor het ontwikkelen van de Zaanse Onderwijsmonitor is door de gemeente Zaanstad in 2003 gegeven aan het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam. De directe aanleiding was de verplichting vanuit het Rijk om het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid te monitoren. Het Rijk had daarvoor 18 indicatoren opgesteld, waarmee het onderwijsachterstandenbeleid werd gevolgd en de resultaten werden gemeten. Een deel van die indicatoren is nog steeds relevant, ze komen in dit verslag aan de orde.
Sinds 2003 zijn jaarlijks gegevens verzameld over de leerlingen in het Zaanse onderwijs. De basis van de onderwijsmonitor is het bestand van alle inwoners van Zaanstad van 0 tot 23 jaar, dat jaarlijks door de gemeentelijke basisadministratie wordt aangeleverd. De schoolloopbanen van die leerlingen worden gevolgd vanaf de deelname aan de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) tot aan het (beoogd) behalen van een startkwalificatie. Nog niet alle elementen van de monitor zijn gerealiseerd, zo zijn er op dit moment nog geen gegevens over de loopbanen na het voortgezet onderwijs. Maar tot en met het diploma voortgezet onderwijs is de monitor 'gevuld'.

Doordat de onderwijsmonitor nu meerdere jaren beslaat (deze bevat momenteel gegevens vanaf oktober 2003 tot en met oktober 2008), is er een rijk gegevensbestand ontstaan. Er kan een veelheid aan beleidsvragen worden beantwoord en er kunnen rapportages worden gemaakt, zowel op het niveau van de gehele gemeente als op het niveau van wijken of specifieke onderwijssoorten. De voorliggende publicatie, Zaans Onderwijs in cijfers, heeft tot doel om aan een breed publiek te laten zien hoe de staat van het onderwijs in Zaanstad is en hoe de onderwijsloopbanen van Zaanse leerlingen zich ontwikkelen.

Zaans Onderwijs in Cijfers

In deze eerste Zaans Onderwijs in Cijfers wordt gerapporteerd over de periode oktober 2003 tot en met oktober 2008. De gegevensverzameling voor de Zaanse Onderwijsmonitor vindt jaarlijks plaats in oktober. Het is de bedoeling om hierna elke twee jaar een nieuwe versie van Zaans Onderwijs in Cijfers uit te brengen, zodat ontwikkelingen trendmatig gevolgd kunnen worden.
Zaans Onderwijs in Cijfers gaat hoofdzakelijk over Zaanstad als geheel. Op onderdelen (waar relevant voor het onderwerp onderwijsachterstandenbestrijding) is ook het wijkniveau in de analyse betrokken. Gegevens over afzonderlijke scholen komen in dit rapport niet voor.
De publicatie bestaat uit vier delen. Het eerste deel geeft een beeld van de inwoners van Zaanstad in de leeftijd van 0 tot 23 jaar. In de volgende drie delen komen achtereenvolgens aan de orde de deelname aan de voor- en vroegschoolse educatie (VVE-monitor), het basisonderwijs (PO-monitor) en het voortgezet onderwijs (VO-monitor).

Betrokkenen

De Onderwijsmonitor wordt uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam (http://www.kohnstamminstituut.uva.nl).
De bestuurders van de Stichting Welsaen, Agora, Zaan Primair, Openbaar Voortgezet Onderwijs, Amarantis Onderwijsgroep, St. Michaël College, het Regio College en de gemeente Zaanstad hebben zich in een convenant verbonden tot het jaarlijks aanleveren van de gegevens van leerlingen, die bij hen staan ingeschreven.
De bestuurders en de gemeente zijn vertegenwoordigd in een Stuurgroep Zaanse Onderwijsmonitor, die de inhoud en de voortgang bewaakt. De onderzoekers van het Kohnstamm Instituut zijn Pjotr Koopman en Guuske Ledoux. Zij nemen als inhoudelijk deskundigen deel aan de besprekingen van de stuurgroep.

Stuurgroep Zaanse Onderwijsmonitor

2

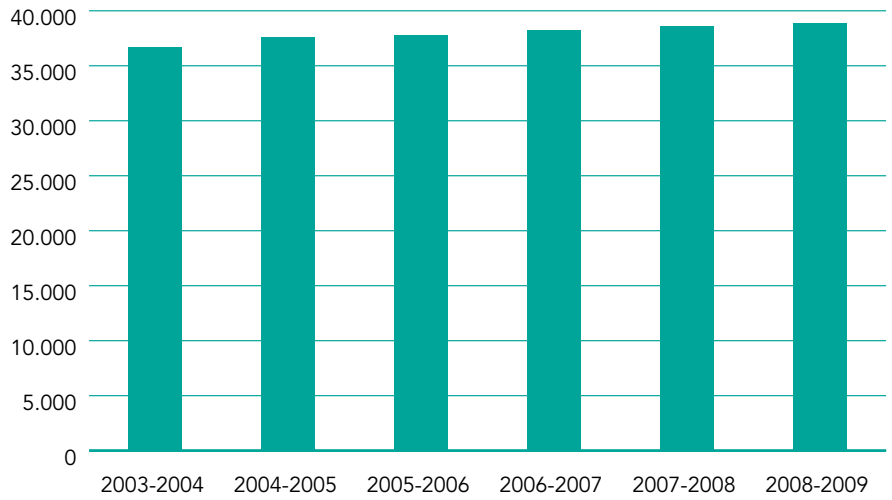
De populatiemonitor

De populatiemonitor omvat de gehele populatie van Zaanse inwoners van 0 tot 23 jaar, vanaf schooljaar 2003-2004. Elk jaar op 1 oktober wordt de populatiemonitor met een nieuw meetmoment uitgebreid. De gegevens komen uit de gemeentelijke basisadministratie. Deze vervullen een belangrijke rol in de Zaanse Onderwijsmonitor: de Zaanse populatie wordt hiermee in kaart gebracht. De gegevens worden gebruikt om kinderen te identificeren en ze worden gebruikt om enkele achtergrondgegevens van kinderen aan hun onderwijsgegevens te kunnen koppelen.

In dit hoofdstuk laten we de ontwikkeling zien in het aantal inwoners van 0-23 jaar in de periode 2003-2008 en de verdeling naar etnische herkomst. Verder geven we enige informatie over doelgroepwijken en impulsgebieden.

2.1 Aantallen kinderen en jongeren in Zaanstad

Grafiek 2.1
Aantal jongeren op zes meetmomenten. Zaanstad, 0-23 jarigen.
(Peildatum 1 oktober. Bron: GBA)

Grafiek 2.1 laat zien dat het aantal 0-23 jarigen in Zaanstad langzaam stijgt tussen 2003 en 2008, tot bijna 39.000 jongeren op 1 oktober 2008. De toename in deze periode is 6%.

2.2 Etnische herkomst

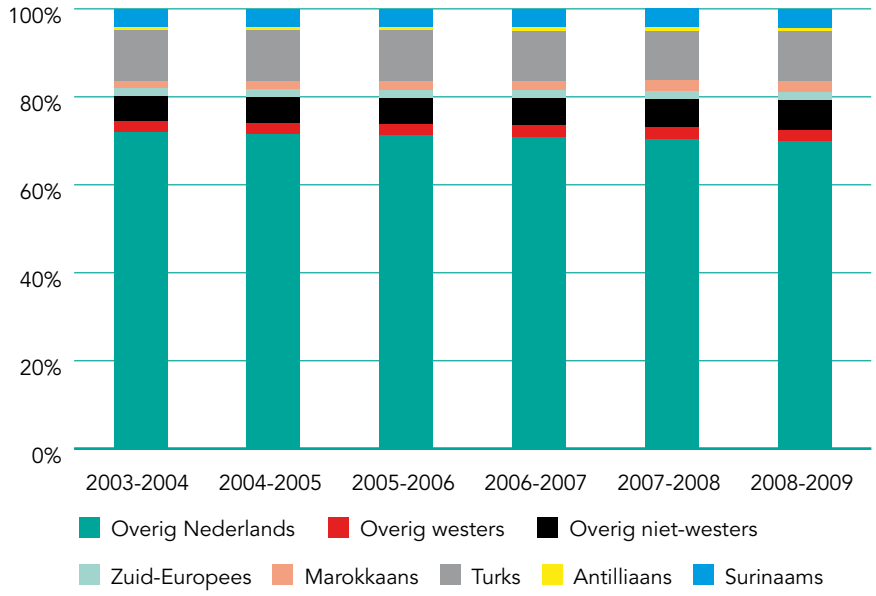
De etnische herkomst van de jongeren is gebaseerd op de geboortelanden van de ouders. We gebruiken de volgende indeling:

1. Suriname
2. Antillen
3. Turkije
4. Marokko
5. Zuid-Europa
6. Overig niet-westers
7. Overig westers
8. Overig Nederlanders

Onder 'Overig niet westerse landen' vallen personen afkomstig uit Oost-Europa, Azië, Midden- en Zuid-Amerika en Afrika. Onder 'Overig westerse landen' vallen personen afkomstig uit Noordwest-Europa, Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland, Japan en het voormalig Nederlands Indië.

In grafiek 2.2 geven we de etnische herkomst weer van de jongeren uit Zaanstad voor de verschillende meetjaren.

Grafiek 2.2
Etnische herkomst 0-23 jarigen. Zaanstad

De verdeling naar etnische herkomst is over de jaren nauwelijks veranderd. Er is een heel lichte daling van het aandeel overige Nederlanders, maar ze blijven in Zaanstad verreweg de grootste groep. Turkse jongeren vormen in grootte de volgende groep, met een aandeel van 11-12%.

2.3 Doelgroepwijken en impulsgebieden

In Zaanstad worden 19 wijken onderscheiden: Zaandam Zuid, Poelenburg, Peldersveld, Hoornseveld, Rosmolenwijk, Kogerveldwijk, het Kalf, Oude Haven, Zaandam West, Nieuw West, Oud Koog aan de Zaan, Westerkoog, Oud Zaandijk, Rooswijk, Wormerveer, Krommenie Oost, Krommenie West, Assendelft Zuid, Assendelft Noord en Westzaan.
De samenstelling van die wijken naar sociaal milieu en etnische herkomst van de inwoners verschilt. Tot 2006 (einddatum van GOA, het Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid) werd in Zaanstad een aantal wijken gedefinieerd als zogenaamde doelgroepwijken. Dit zijn wijken met een relatief hoog percentage allochtone inwoners. Het gaat om de wijken Poelenburg, Peldersveld, Zaandam

Zuid, Rosmolenwijk, Kogerveldwijk, Oude Haven, Oud Koog aan de Zaan, Wormerveer en Krommenie Oost. Kinderen die in deze wijk wonen, werden tot 2006 als doelgroepkinderen voor het onderwijsachterstandenbeleid gedefinieerd. Dat was voornamelijk van belang voor de jonge kinderen die nog niet naar school gaan. Voor hen vindt namelijk geen centrale registratie plaats van de opleiding van de ouders. Een lage opleiding van de ouders geldt als één van de criteria voor de bepaling van de doelgroepkinderen van het onderwijsachterstandenbeleid. Vanaf 4 jaar vindt dergelijke registratie wel plaats, namelijk in het basisonderwijs als onderdeel van de zogenaamde gewichtenregeling (zie voor de gewichtenregeling hoofdstuk 4). Als vervangend criterium voor de jongere kinderen werd daarom gebruik gemaakt van wonen in een doelgroepwijk. Op die manier konden kinderen die de gemeente wilde bereiken met de voorschoolse educatie in kaart worden gebracht (meer informatie hierover in hoofdstuk 3).

Na 2006 zijn in het landelijke onderwijsachterstandenbeleid enkele veranderingen aangebracht. Eén daarvan is dat door het Ministerie van Onderwijs zogenaamde impulsgebieden zijn geïntroduceerd. Dit zijn gebieden met een relatief hoge werkloosheid en veel lage inkomens. De scholen in deze gebieden krijgen extra geld (extra financiële impuls) om onderwijsachterstanden te bestrijden. De gebieden zijn landelijk gedefinieerd op basis van de armoedemonitor van het Sociaal Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek. In Zaanstad zijn de impulsgebieden de wijken met de postcodes: Rosmolenwijk=1502, Peldersveld en Hoornseveld=1503, Poelenburg=1504, Zaandam Zuid=1505, Kogerveldwijk=1508, Wormerveer Noord=1521, Wormerveer Zuid=1525. Verwacht wordt dat door het concentreren van het geld in die gebieden waar de problemen het grootst zijn, een effectievere aanpak kan worden bereikt.
Van de negen voormalige doelgroepwijken in Zaanstad zijn er dus tegenwoordig zes een impulsgebied. In deze eerste versie van Zaans Onderwijs in Cijfers gaan we (in hoofdstuk 3) nog uit van de 'oude' indeling naar doelgroepwijk. In volgende versies zal, waar zinvol, de indeling in doelgroepwijken worden vervangen door de indeling in impulsgebieden.

Enkele gegevens over etnische samenstelling van doelgroepwijken
Kijken we naar de etnische samenstelling van de 'oude' doelgroepwijken, dan blijkt dat de overige Nederlandse jongeren in alle wijken de grootste groep vormen (conform het algemene beeld van Zaanstad, zie grafiek 2.2), met uitzondering van de wijken Peldersveld en Poelenburg. In Peldersveld vormen de Turkse jongeren de grootste groep (51%), in Poelenburg vormen de Turkse jongeren eveneens de grootste groep (46%). Deze cijfers zijn van 2008, de meest recente peildatum in de Onderwijsmonitor. Cijfers uit de voorgaande jaren wijken hier niet sterk van af.

3 Monitor Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)

3.1 Het landelijke VVE-beleid

Sinds de jaren '90 is er sprake van groeiende beleidsmatige aandacht voor het jonge kind in Nederland. Deze aandacht kreeg een structureel karakter in de Regeling Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) die medio 2000 door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen werd uitgevaardigd. Deze regeling verschaft de financiële basis voor inspanningen van en in gemeenten om de ontwikkeling van kinderen in de leeftijdsgroep van 2-6 jaar te stimuleren.

Het belang van voor- en vroegschoolse educatie wordt vooral benadrukt vanuit het perspectief van het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden. In de regeling is expliciet de nadruk gelegd op het bestrijden van taalachterstanden bij allochtone peuters en kleuters, die hun schoolloopbaan op de basisschool vaak nog beginnen met een taalachterstand van ongeveer twee jaar op de gemiddelde autochtone leerling. De regeling is echter niet alleen bedoeld voor allochtone kinderen, maar ook voor autochtone kinderen die horen tot de

doelgroep van het achterstandenbeleid. Dit zijn leerlingen met ouders die laag opgeleid zijn.

Het doel van het VVE-beleid is tweeledig. Het eerste doel is zoveel mogelijk doelgroepkinderen bereiken met een voorschools aanbod en liefst ook met een specifiek ontwikkelingsstimulerend programma. Tot nu toe gaat het vooral om programma's in peuterspeelzalen. Kinderen kunnen vanaf de leeftijd van 2,5 jaar deelnemen aan een peuterspeelzaal. Sommige peuterspeelzalen werken met specifieke ontwikkelingsstimulerende programma's en sommige basisscholen doen dat eveneens in hun kleutergroepen. Idealiter volgt een peuter gedurende tenminste vier dagdelen per week zo'n programma in een peuterspeelzaal en krijgt hij of zij datzelfde programma ook nog aangeboden in de groepen 1 en 2 van de basisschool (doorlopende lijn). De meest gebruikte programma's zijn Piramide, Kaleidoscoop en Startblokken (zie groene tekst op pagina 14 en 15).
Tot 2006 gold landelijk de doelstelling om tenminste 50% van de doelgroepkinderen te bereiken met een voorschools programma. Sinds 2006 is die doelstelling verder opgehoogd, eerst tot 70% en sinds kort tot 100% van de doelgroepkinderen, te bereiken in 2011.
Om te stimuleren dat zoveel mogelijk doelgroepkinderen aan gerichte programma's deelnemen, doen de consultatiebureaus aan signalering en verwijzing. Op het consultatiebureau (waar vrijwel alle jonge kinderen periodiek komen) vindt onder meer screening van de taalontwikkeling plaats. Peuters met taalachterstand worden verwezen naar een peuterspeelzaal.

Het tweede en uiteindelijke doel van het VVE-beleid is om taal- en ontwikkelingsachterstanden van doelgroepkinderen te verminderen. Dat zou moeten blijken uit een verbeterd startniveau van leerlingen in groep 3 van de basisschool. Een concrete doelstelling (hoeveel beter) is hierbij niet geformuleerd.

De kinderopvang
Sinds enkele jaren gaan ook steeds meer doelgroepkinderen naar kinderopvanginstellingen (crèches). Dat is ook in Zaanstad het geval. De deelname aan de peuterspeelzalen neemt daardoor wat af. De kinderopvanginstellingen bieden tot nu toe (enkele uitzonderingen daargelaten) geen ontwikkelingsstimulerende programma's aan. Er wordt nagedacht over de mogelijkheid om dat wel meer te gaan stimuleren, om er voor te zorgen dat alle doelgroepkinderen met die programma's bereikt kunnen worden.

3.2 VVE-beleid in Zaanstad

In 2002 is in Zaanstad als doelstelling van het VVE-beleid geformuleerd dat 'tenminste 50% van de doelgroepkinderen in 2006 deelneemt aan een Plusprogramma van de voorschoolse educatie'. Een Plusprogramma (ook VVE-programma genoemd) is een ontwikkelingsstimulerend programma, bijvoorbeeld

Piramide, Kaleidoscoop of Startblokken. In 2006 wordt door het Ministerie van Onderwijs een verhoging van de ambities aangekondigd en krijgen de gemeenten en de schoolbesturen de opdracht om 70% doelgroepbereik te realiseren in de voorschoolse periode en 70% in de vroegschoolse periode (groep 1 en 2 in het basisonderwijs). Die ambitie heeft gevolgen voor de gemeente, want het budget dat de gemeente ontvangt voor de VVE wordt verbonden aan het halen van deze percentages.

De ambitieuze landelijke doelstelling om medio 2011 alle doelgroepkinderen te bereiken bindt de individuele gemeente (nog) niet. Op 4 juni 2007 hebben Rijk en gemeenten het bestuursakkoord 'Samen aan de slag' gesloten, waarin is afgesproken dat Rijk en gemeenten samen zullen optrekken in de verbetering en uitbreiding van VVE. In 'Samen aan de slag' is afgesproken dat de gemeenten ook eigen middelen inzetten. Dit budget moet onder meer worden aangewend om ook instellingen voor kinderopvang VVE-programma's te laten aanbieden. Zodoende moeten alle doelgroepkinderen bereikt kunnen worden. De gemeenten kunnen zelf bepalen welke kinderen ze tot de doelgroep laten behoren. In de bestuurlijke afspraken over VVE tussen rijk en gemeenten is vastgelegd dat de omvang van de doelgroep minimaal gelijk is aan het aantal voorschoolse doelgroepleerlingen (van 2,5 tot 4 jaar) met laag opgeleide ouders, volgens de criteria van de nieuwe gewichtenregeling die geldt voor het basisonderwijs (zie hiervoor hoofdstuk 4).
De gemeente bepaalt dus zelf om welke kinderen het gaat, met de nieuwe gewichtenregeling als uitgangspunt. De definitie van de VVE-doelgroep in Zaanstad is: Alle kinderen van 2 tot en met 5 jaar die ouders hebben met een laag opleidingsniveau (maximaal vmbo beroepsgericht) of zeer laag opleidingsniveau (maximaal basisonderwijs) en alle kinderen van ouders met een niet-Nederlandse achtergrond.

PIRAMIDE is een programma dat in eerste instantie ontwikkeld is voor kinderen tot 7 jaar van allochtone afkomst met een taalachterstand. Al spelend verkennen de kinderen verschillende thema's en leren ze over de wereld om hen heen. Voor kinderen uit sociaal-economische achterstandssituaties is er een speciaal programma.

KALEIDOSCOOP is een programma dat in eerste instantie ontwikkeld is voor kinderen van 2,5 tot 6 jaar. In de afgelopen jaren is het programma ook ontwikkeld voor babygroepen van kinderdagverblijven, voor de buitenschoolse opvang en voor groep 3 en 4 van de basisschool. Kaleidoscoop gaat ervan uit dat kinderen kennis verwerven en vaardigheden ontwikkelen door actief betrokken te zijn bij mensen, materialen, gebeurtenissen en ideeën. De leerkrachten observeren de kinderen en passen hier de activiteiten op aan, zodat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen.

STARTBLOKKEN is een ontwikkelingsgericht programma dat aansluit bij het programma Basisontwikkeling voor de onderbouw van de basisschool. Startblokken bevat praktijkvoorstellen om de jongste kinderen te ondersteunen en te stimuleren zodat hun kansen op schoolsucces zullen toenemen. De accenten liggen op voorwaarden voor een optimale ontwikkeling (veiligheid en geborgenheid, zelfvertrouwen), op sociale en communicatieve competenties, op taalontwikkeling, beginnende geletterdheid en het leren van Nederlands als tweede taal.

3.3 VVE in de Zaanse Onderwijsmonitor

De nieuwe omschrijving van de doelgroep betekent dat sinds 2006 het oude doelgroepcriterium 'wonen in een doelgroepwijk' verlaten is. Voor de Zaanse Onderwijsmonitor is dit criterium echter nog wel van belang. We vermeldden eerder dat in de voorschoolse periode geen gemeentelijke registratie plaatsvindt van doelgroepkinderen. De gemeentelijke basisadministratie bevat wel het gegeven geboorteland van de ouders, maar niet het gegeven opleidingsniveau van de ouders. Ook de consultatiebureaus registreren dat niet. De Stichting Welsaen, die verantwoordelijk is voor het grootste deel van de peuterspeelzalen in Zaanstad, registreert wel opleidingsniveau en geboorteland van de ouders van de peuters in hun instellingen. Maar omdat die gegevens niet bekend zijn voor kinderen die niet naar een peuterspeelzaal van Welsaen gaan kunnen er op basis van deze gegevens geen deelnamepercentages berekend worden. Pas als het kind in het basisonderwijs zit en registratie plaatsvindt voor de gewichtenregeling, wordt voor elk kind duidelijk of het volgens de nieuwe definitie van Zaanstad tot de doelgroep voor de voorschoolse periode heeft behoord. Er kan dus alleen achteraf worden vastgesteld, wanneer kinderen vier jaar of ouder zijn, of de doelstellingen wat betreft bereik van doelgroepkinderen met VVE-programma's in de voorschoolse periode worden gehaald.
In latere versies van Zaans Onderwijs in Cijfers zal met dit 'achteraf' criterium worden gewerkt. In deze eerste versie, waarin we ontwikkelingen sinds 2003 laten zien, gebruiken we nog het oude criterium 'wonen in een doelgroepwijk'.

Herkomst van de gegevens
De Stichting Welsaen is verantwoordelijk voor het merendeel van de peuterspeelzalen in Zaanstad. Welsaen regelt de administratieve afhandeling van alle inschrijvingen bij hun peuterspeelzalen. Jaarlijks levert de Stichting Welsaen in oktober gegevens over kinderen in de aangesloten peuterspeelzalen aan de Onderwijsmonitor. Ook is geregistreerd welke peuterspeelzalen specifieke VVE-programma's uitvoeren. Door deze gegevens te verbinden met de gegevens uit de gemeentelijke basisadministratie, waarin alle 0-4 jarige kinderen die in Zaanstad wonen geregistreerd staan, kan worden nagegaan welk deel van de 2-4 jarige kinderen een peuterspeelzaal van Welsaen bezoekt. Van deze kinderen is ook de etnische herkomst bekend en (via woonadres) of ze al dan niet in een doelgroepwijk wonen.

De kinderopvanginstellingen zijn tot nu toe niet in de monitor betrokken. In deze Zaans Onderwijs in Cijfers kunnen we dus alleen gegevens vermelden over de peuterspeelzalen van de Stichting Welsaen.

Berekening van deelname aan de peuterspeelzaal

Op de peuterspeelzalen zitten zowel kinderen uit Zaanstad als kinderen van buiten Zaanstad. In de peuterspeelzalen van Welsaen ligt het percentage Zaanse kinderen tussen de 84% en 88% in de verschillende jaren (12 tot 16% komt dus van buiten Zaanstad). In deze Zaans Onderwijs in Cijfers rapporteren we alleen over de kinderen die in Zaanstad wonen; zij vormen immers de groep waarop het gemeentelijk beleid zich richt.
In de opbouw van de onderwijsmonitor is er jaarlijks één meetmoment (peildatum) waarop wordt vastgesteld wie er in Zaanstad wonen en hoe hun onderwijspositie op dat moment is. Voor de registratie van de gegevens in de Onderwijsmonitor nemen we de aantallen kinderen die op 1 oktober van een bepaald jaar staan ingeschreven bij een school of instelling. Voor de peuterspeelzalen geldt dat kinderen geplaatst kunnen worden als zij 2,5 jaar zijn. Ze verlaten de peuterspeelzaal in augustus van het jaar dat zij 4 jaar worden. Dit heeft als gevolg dat de aantallen deelnemers van de peuterspeelzaal in de loop van het jaar fluctueren. Er moet dus nader worden gedefinieerd welke kinderen we precies tot de deelnemers rekenen.

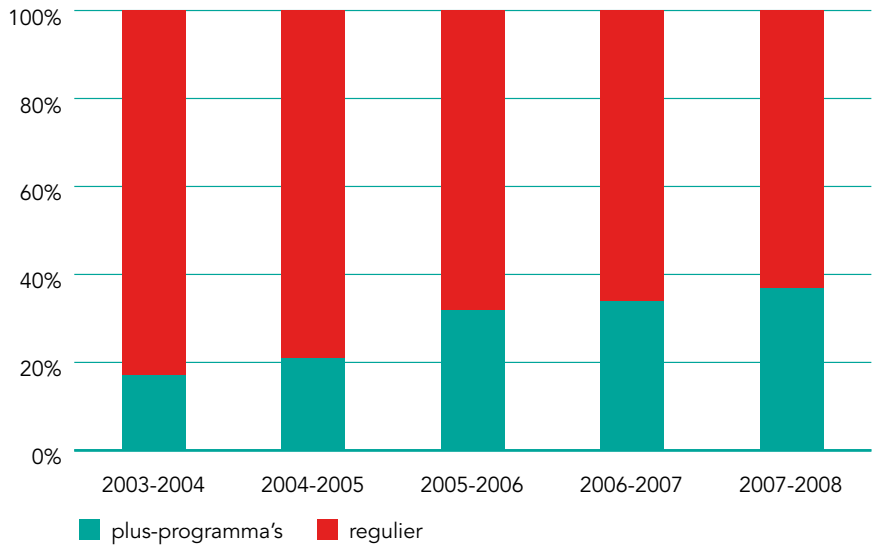
Dit is als volgt gebeurd:
- De kinderen die zouden kunnen deelnemen aan een peuterspeelzaal zijn peuters die in het schooljaar voorafgaand aan een peildatum 2, 3 of 4 jaar worden (potentiële deelnemers).
- De deelnemers aan de peuterspeelzalen zijn de peuters van 2, 3 en 4 jaar die in het jaar voorafgaand aan een peildatum ingeschreven hebben gestaan op een peuterspeelzaal (feitelijke deelnemers).

Voorbeeld: in deze rapportage zijn de inschrijfgegevens van Welsaen geactualiseerd tot en met 1 oktober 2008. De meest recente gegevens over deelname gaan dus over alle kinderen van 2, 3 en 4 jaar die in de periode tussen oktober 2007 en oktober 2008 op een peuterspeelzaal van de Stichting Welsaen ingeschreven zijn geweest. Voor de overige jaren geldt hetzelfde principe.
We geven in de nu volgende paragrafen gegevens over deelname aan 'reguliere peuterspeelzalen' en 'VVE-peuterspeelzalen'. Reguliere peuterspeelzalen werken niet met een specifiek ontwikkelingsstimulerend programma (VVE- of plus-programma). De kinderen op deze speelzalen komen in principe 2-4 dagdelen per week. De VVE-peuterspeelzalen zijn peuterspeelzalen die wel een specifiek VVE-programma aanbieden. Ze hebben behalve dit programma nog een aantal bijzondere kenmerken: de kinderen gaan er meer uren per week naar toe (in beginsel 4 dagdelen per week) en er wordt gewerkt met een dubbele bezetting (meerdere leidsters op een groep).

3.4 Deelname aan reguliere peuterspeelzalen en VVE-peuterspeelzalen

Onderstaande grafiek geeft de verdeling weer van kinderen die naar een reguliere peuterspeelzaal of naar een VVE-peuterspeelzaal gaan. Zoals eerder vermeld beperken we ons hier tot de peuterspeelzalen van Welsaen. De gegevens beslaan de periode 2003- 2008. Een VVE-peuterspeelzaal is hier aangeduid met 'plusprogramma's'. Te zien valt dat in deze periode het aandeel peuters dat een plusprogramma krijgt aangeboden geleidelijk stijgt. Steeds meer jonge kinderen profiteren dus van een specifiek programma-aanbod in de voorschoolse periode. Dit betekent nog niet automatisch dat ook steeds meer doelgroepkinderen van het VVE-beleid worden bereikt met zo'n programma. Of dat het geval is, komt aan bod in paragraaf 3.5.

Grafiek 3.1
Zaanse kinderen op de peuterspeelzalen van Welsaen. Percentage deelname aan plusprogramma's en aan reguliere peuterspeelzaal

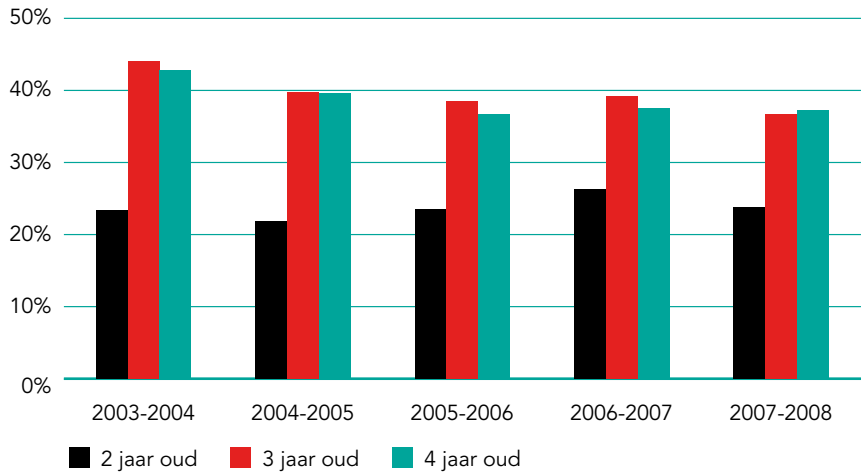
3.5 Doelgroepbereik peuterspeelzalen

Eerder is aangegeven dat in Zaanstad vooralsnog wordt gestreefd naar 70% doelgroepbereik wat betreft deelname aan een voorschools VVE-programma en dat deze programma's tot nu toe alleen in peuterspeelzalen worden aangeboden (en dus niet in de kinderopvanginstellingen). We richten ons hier daarom op doelgroepbereik in peuterspeelzalen van Welsaen[1].

Ook is vermeld dat voor een precieze bepaling van het doelgroepbereik eigenlijk een berekening achteraf moet plaatsvinden, op het moment dat kinderen op de basisschool zitten, en dat dit in de toekomst zal plaatsvinden. Voor deze Zaanse Onderwijs in Cijfers gebruiken we andere, minder precieze indicatoren om toch een eerste beeld te kunnen geven van het doelgroepbereik van peuterspeelzalen. Die indicatoren zijn de etnische herkomst van het kind en het al dan niet wonen in een doelgroepwijk.
Conform de eerder genoemde definities hebben we berekend welk aandeel van de 2-, 3- en 4-jarige kinderen in Zaanstad een peuterspeelzaal van Welsaen heeft bezocht (regulier of plus) en hoe deze leerlingen verdeeld zijn naar etnische herkomst en doelgroepwijk.
We geven eerst een beeld van het totale aandeel jonge kinderen dat in Zaanstad een peuterspeelzaal van Welsaen bezoekt. Daarna gaan we nader in op de verdeling naar etnische herkomst. Dit doen we apart voor de doelgroepwijken en de niet-doelgroepwijken.

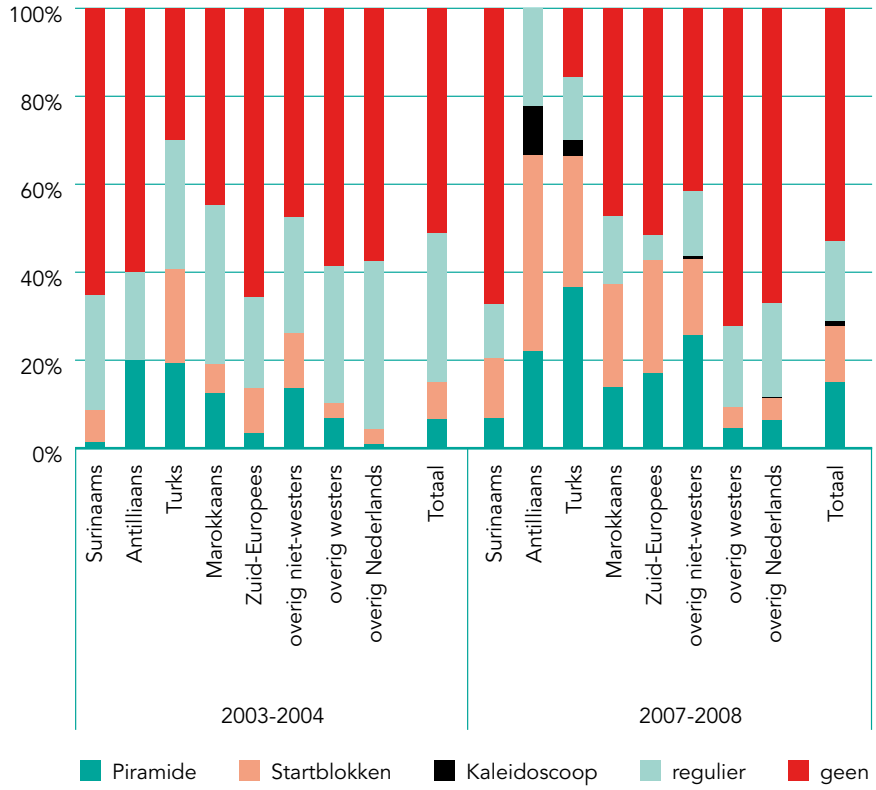
[1] *Niet meegerekend zijn de kinderen die op een peuterspeelzaal zitten die niet onder de Stichting Welsaen valt. Precieze gegevens hierover (aantallen, kenmerken) zijn momenteel nog niet bekend. Vermoedelijk zitten op deze speelzalen weinig doelgroepkinderen en worden met de Welsaen-gegevens dus de meeste doelgroepkinderen wel bestreken.*

Grafiek 3.2
Bereik peuterspeelzalen, Zaanstad overall, per meetmoment.

In geheel Zaanstad daalt het deelnamepercentage aan de peuterspeelzalen van Welsaen licht, van 37% in 2003 naar 33% in 2007. Het bereik onder de 2-jarigen is steeds het laagst. Een belangrijke reden hiervoor is van technische aard. Kinderen kunnen vanaf 2,5 jaar worden geplaatst bij een peuterspeelzaal. Maar in de onderwijsmonitor leggen wij één keer per jaar de gegevens van de leerlingen vast. De groep kinderen die op 1 oktober van een schooljaar 1 jaar oud is, wordt in de loop van dat schooljaar 2 jaar. Slechts ongeveer de helft van deze kinderen wordt in dat schooljaar 2,5 jaar of ouder, en alleen deze groep kan dus naar een peuterspeelzaal gaan. De cijfers over het bereik van de 2-jarigen zijn daardoor dus minder nauwkeurig.
Kijken we alleen naar de 3- en 4-jarigen, dan zien we dat het totale bereik van de peuterspeelzalen in de onderzochte periode daalt van 43% naar 37%. Dit wordt met name veroorzaakt door een geringer bereik in de niet-doelgroepwijken, zoals hierna zal blijken (grafieken 3.3 en 3.4). De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat juist in deze wijken steeds meer kinderen naar de kinderdagverblijven gaan.
In deze uitkomsten is nog geen onderscheid gemaakt naar reguliere speelzalen en peuterspeelzalen met een plusprogramma, dus er kan nog niet mee worden bepaald in hoeverre de doelstelling van het VVE-beleid wordt gehaald. In de volgende twee grafieken onderscheiden we daarom, eerst voor de doelgroepwijken en vervolgens voor de niet-doelgroepwijken, het bereik van reguliere speelzalen en peuterspeelzalen met een plusprogramma en met welk plusprogramma. Tevens onderscheiden we daarbij naar etnische herkomst. In verband met de onnauwkeurigheid van de gegevens over de 2-jarigen beperken we ons hierbij tot de leeftijdsgroep 3- en 4-jarigen.

Grafiek 3.3
Bereik reguliere speelzalen en peuterspeelzalen-plus naar etnische herkomst en naar type programma, in doelgroepwijken. Alleen de 3- en 4-jarigen.

In de doelgroepwijken blijft het totale bereik van de Welsaen peuterspeelzalen (reguliere speelzalen en peuterspeelzalen-plus samen) in de onderzochte periode tamelijk constant: net onder de 50% (zie de staafjes totaal). Over de jaren heen gaat dus steeds ongeveer de helft van de 3- en 4-jarigen in de doelgroepwijken naar een peuterspeelzaal van Welsaen. De verdeling van deelname aan reguliere speelzalen of plus-speelzalen verandert echter wel. Het aandeel van het reguliere speelzaalaanbod daalt van 34% in 2003-2004 tot 18% in 2007-2008. In diezelfde periode stijgt het aandeel van de plusprogramma's van 15% in 2003-2004 tot 29% in 2007-2008. Zowel in 2003-2004 als in 2007-2008 gaat het dan vooral om de programma's Piramide en Startblokken. Kaleidoscoop heeft maar een klein aandeel (zie weer de staafjes totaal).

We zien verder dat er verschillen in deelname zijn tussen de etnische groepen. Van de belangrijkste vijf groepen leerlingen geven we in onderstaande tabel de cijfers weer die achter grafiek 3.3 zitten.

Tabel 3.1
Aandeel 3- en 4-jarigen in de populatie, bereik peuterspeelzalen totaal en bereik peuterspeelzalen-plus. Naar etnische herkomst. Alleen voor doelgroepwijken.

	aandeel in de populatie van 3- en 4-jarigen in de doelgroepwijken	*% deelname aan de peuterspeelzalen*		*% deelname aan de peuterspeelzalen-plus*	
	2007-2008	*2003-2004*	*2007-2008*	*2003-2004*	*2007-2008*
Turkse kinderen	*18%*	*70%*	*84%*	*41%*	***70%***
kinderen uit 'overig niet westerse landen'	*12%*	*53%*	*58%*	*26%*	*44%*
Marokkaanse kinderen	*5%*	*55%*	*53%*	*19%*	*38%*
Surinaamse kinderen	*4%*	*35%*	*33%*	*9%*	*21%*
Nederlandse kinderen	*55%*	*42%*	*33%*	*4%*	*12%*

Tabel 3.1 laat zien dat de verschillen in deelnamecijfers tussen de etnische groepen aanzienlijk zijn. Hoge deelname is gerealiseerd bij de Turkse kinderen: 84% van de Turkse 3- en 4-jarigen gaat in 2007-2008 naar een peuterspeelzaal van Welsaen en voor 70% van hen gaat het daarbij inmiddels ook om een peuterspeelzaal-plus (forse stijging ten opzichte van 2003-2004). Weliswaar weten we nog niet of deze kinderen ook allemaal laag opgeleide ouders hebben en dus onder de Zaanse definitie van doelgroepkind vallen, maar voor het overgrote deel is dat waarschijnlijk wel het geval. Voor de Turkse leerlingen ligt het VVE-beleid in Zaanstad dus goed op koers.

Dat beeld is anders bij de andere allochtone groepen. Bij hen zien we niet veel verandering in totale deelname aan een speelzaal, maar wel een duidelijke stijging in het percentage kinderen dat deelneemt aan een peuterspeelzaal-plus. De trend is dus in positieve richting, gezien de beleidsdoelen, maar het streefgetal van 70% deelname aan een plusprogramma is bij hen in het jaar 2007-2008 nog niet gehaald.

Bij de (overig) Nederlandse kinderen daalt de deelname aan de peuterspeelzalen tussen 2003 en 2008 van 42% naar 33%. Dat wijst er vermoedelijk op dat vooral

bij de Nederlandse kinderen een verschuiving plaatsvindt van deelname aan peuterspeelzalen naar deelname aan kinderopvanginstellingen. De deelname aan de plusprogramma's stijgt bij de Nederlandse kinderen, van 4% naar 12%.

Bereik in de niet-doelgroepwijken

Grafiek 3.4
Bereik reguliere speelzalen en peuterspeelzalen-plus naar etnische herkomst en naar type programma, in niet-doelgroepwijken. Alleen de 3- en 4-jarigen.

In de niet-doelgroepwijken daalt het aantal inschrijvingen bij de peuterspeelzalen (reguliere en plus-voorzieningen gezamenlijk) tussen 2003-2004 en 2007-2008 van bijna 40% tot ongeveer 30% (zie de staafjes totaal). Dit is dus een ander beeld dan in de doelgroepwijken, waar de totale deelname constant is gebleven en de deelname aan de plusprogramma's is gestegen. Zoals al eerder vermeld, moet de daling in de niet-doelgroepwijken vermoedelijk toegeschreven worden

aan een stijging van het aandeel jonge kinderen dat naar een kinderopvang-instelling gaat. We zien ook dat de daling van deelname aan een peuterspeelzaal zich vooral voordoet bij Surinaamse en Antilliaanse kinderen, bij (overig) Nederlandse kinderen en bij overige westerse kinderen. De deelname van Turkse, Marokkaanse en Zuid-Europese leerlingen daalt niet en blijft relatief hoog. Onder de Antilliaanse kinderen is er een erg hoog percentage inschrijvingen in 2003-2004 en een erg laag percentage inschrijvingen in 2007-2008. Deze uitschieters worden veroorzaakt door het geringe aantal Antilliaanse kinderen in de niet-doelgroepwijken, waardoor al of niet deelname van één leerling grote effecten heeft op de percentages.
In de niet-doelgroepwijken blijkt het aandeel leerlingen dat een plusprogramma volgt gering. In verreweg de meeste gevallen gaan kinderen hier naar speelzalen met een regulier aanbod. Alleen bij de Turkse peuters in deze wijken zien we enige stijging van het aantal kinderen dat een plusprogramma krijgt.

4 Monitor Primair Onderwijs

4.1 Inleiding

In Zaanstad zijn in totaal 49 basisscholen. Zij vallen voor het merendeel onder de verantwoordelijkheid van twee schoolbesturen: Zaan Primair en Agora. In de periode van deze Zaans Onderwijs in Cijfers waren er nog vier zelfstandige basisscholen met een eigen bestuur: de Werf (Zaandijk), de Vrije School (Zaandam), het Schatrijk (Wormerveer en Zaandam) en het ISA de Roos (Zaandam). De Roos valt sinds het schooljaar 2007-2008 onder de bestuurlijke verantwoordelijkheid van Agora en Het Schatrijk vanaf het schooljaar 2008-2009. Er zijn nu nog twee scholen met een eigen bestuur: de Werf en de Vrije School. De Werf werkt vanaf het schooljaar 2008-2009 mee aan de onderwijsmonitor. De Vrije School heeft er voor gekozen niet mee te doen.

Vier van de 49 basisscholen zijn scholen voor speciaal basisonderwijs. Ook hun gegevens zijn verzameld in de Onderwijsmonitor. Zaanstad heeft ook nog enkele scholen voor speciaal onderwijs; deze zijn tot nu toe buiten de monitor gebleven. Mogelijk gaan zij in de toekomst ook deelnemen, dit wordt nog verkend.

De basisscholen leveren jaarlijks gegevens over hun leerlingen aan de Onderwijsmonitor. Het betreft gegevens over de klassen waar de kinderen in zitten, achtergrondgegevens, toetsgegevens taal en rekenen (voor zover beschikbaar) en adviezen voor het voortgezet onderwijs. In deze eerste Zaans Onderwijs in Cijfers gebruiken we deze gegevens voor een overzicht van:

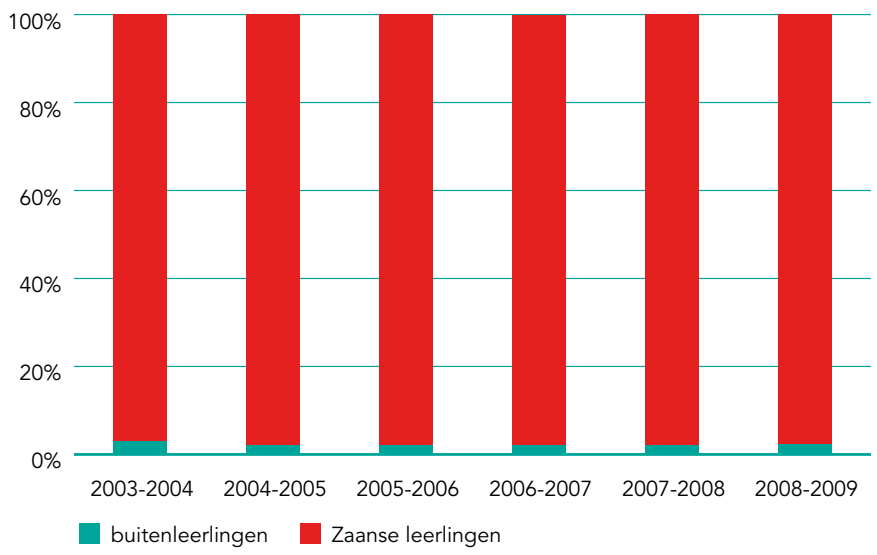
- Aantallen leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen
- Deelname aan speciaal basisonderwijs
- Aantallen leerlingen uit achterstandsgroepen
- Leerlingen naar etnische herkomst
- Cognitieve ontwikkeling (toetsscores)

De informatie over adviezen voor het voortgezet onderwijs komt aan bod in het volgende hoofdstuk over de monitor voortgezet onderwijs.

4.2 Leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen

Het aantal Zaanse leerlingen in Zaanstad berekenen we op basis van de leerlingen die volgens de gemeentelijke basisadministratie (GBA) in Zaanstad wonen en die volgens de scholen een basisschool in Zaanstad bezoeken. Leerlingen die van buiten Zaanstad komen, maar wel naar een basisschool in Zaanstad gaan noemen we buitenleerlingen.
In onderstaande grafiek geven we voor de periode 2003-2008 weer hoe de verdeling is in het basisonderwijs tussen Zaanse leerlingen en buitenleerlingen.

Grafiek 4.1
Zaanse leerlingen en buitenleerlingen

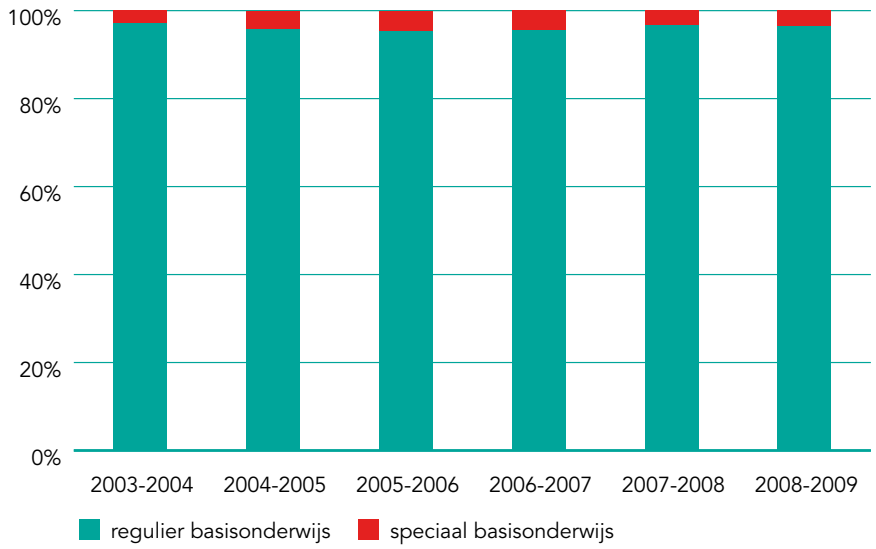

Het PO-deel van de onderwijsmonitor bevat over de periode 2003-2008 jaarlijks gegevens van tussen de 13.500 en 14.500 leerlingen. Het percentage buitenleerlingen ligt tussen de 2,0% en 3,1%.
Op 1 oktober 2008 telde het GBA 14.258 kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar. Het aantal Zaanse leerlingen in de PO-monitor is in datzelfde jaar 14.162, een verschil van 96 kinderen. Die 96 leerlingen zullen vooral Zaanse leerlingen zijn die een school buiten Zaanstad bezoeken.

4.3 Deelname aan SBO

In Zaanstad zijn vier scholen voor speciaal basisonderwijs. Onderstaande grafiek laat zien welk deel van de leerlingen jaarlijks naar het speciaal basisonderwijs gaat en welk deel naar het regulier basisonderwijs.

Grafiek 4.2
Leerlingen in het basisonderwijs (BO) en het speciaal basisonderwijs (SBO)

Het percentage leerlingen op het SBO schommelt en ligt jaarlijks tussen de 2,8% en de 4,7%.

4.4 Leerlingen uit achterstandsgroepen

De landelijke overheid voert al enkele decennia een beleid gericht op de bestrijding van onderwijsachterstanden. Het doel daarvan is de vermindering van de ongelijkheid in kansen op onderwijssucces die samenhangt met sociaal milieu en etnische achtergrond[2]. Het basisonderwijs vervult in dit beleid een sleutelrol. Scholen met leerlingen uit achterstandsgroepen krijgen extra middelen, zodat ze extra inspanningen kunnen doen om leerlingen uit deze groepen ('doelgroep-leerlingen') hun talenten te laten ontplooien. Het hoofdbestanddeel van die extra middelen is de zogenaamde gewichtenregeling. Basisscholen met voldoende leerlingen uit achterstandsgroepen (de regeling kent een drempel) hebben recht op meer formatie. Die extra formatie wordt berekend door doelgroepleerlingen zwaarder mee te laten wegen bij het bepalen van de hoeveelheid formatie waarop een basisschool recht heeft. Afhankelijk van de mate van achterstand, krijgen de doelgroepleerlingen meer of minder extra gewicht (vandaar dus de term gewichtenregeling).

Tot en met het schooljaar 2005-2006 werd het gewicht van leerlingen bepaald op basis van het opleidingsniveau en de etnische herkomst van de ouders. De drie belangrijkste gewichten in deze periode waren het 1.00 gewicht (voor leerlingen die niet tot de doelgroep behoren, zij telden gewoon voor 1), het 1.25 gewicht (voor autochtone leerlingen met laag opgeleide ouders) en het 1.90 gewicht (voor allochtone leerlingen met laag opgeleide ouders)[3]. Allochtone leerlingen van laag opgeleide ouders telden extra zwaar mee vanwege hun grotere taal-achterstand.

Op basis van een advies van de Onderwijsraad is het systeem van toekennen van gewichten in 2006-2007 veranderd. De Onderwijsraad stelt, op basis van verschillende onderzoeken, dat het opleidingsniveau van de ouders de belang-rijkste oorzaak is van achterstand en dat de grotere achterstand van allochtone leerlingen voornamelijk veroorzaakt wordt door het (nog steeds) lagere opleidings-niveau van hun ouders. De landelijke overheid heeft vervolgens de regeling zodanig aangepast dat voortaan alleen opleidingsniveau van de ouders meetelt. Het aantal gewichten is teruggebracht naar twee en ook de manier van aanduiden is veranderd. Voortaan krijgen kinderen die niet tot de doelgroep horen het gewicht 0.0, kinderen met ouders die ten hoogste een opleiding vmbo beroeps-gericht hebben gevolgd een gewicht van 0.3 en kinderen van wie de ouders ten hoogste basisonderwijs hebben gevolgd een gewicht van 1.2 (de doelgroep-kinderen wegen dus respectievelijk 30% en 120% zwaarder).

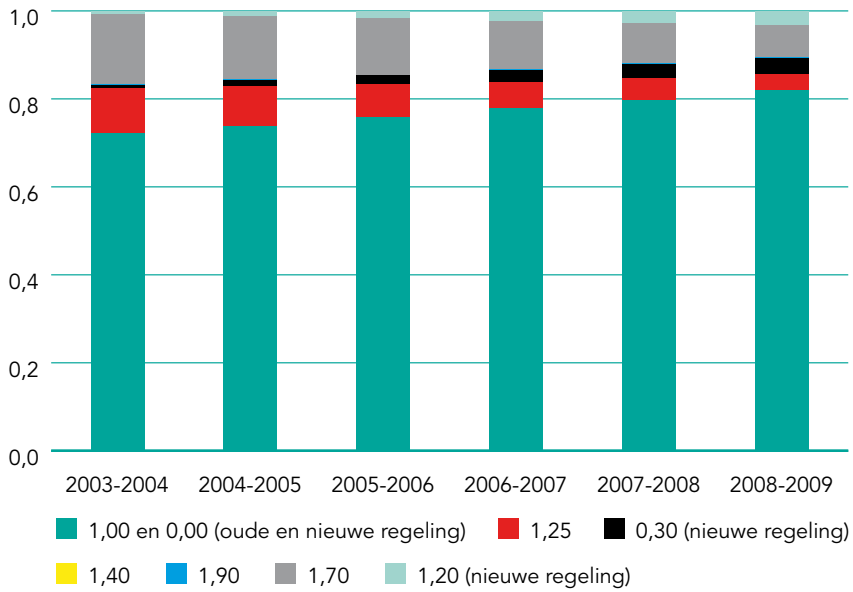
2 *Voorheen ging het ook om achterstand van meisjes ten opzichte van jongens. Deze achterstand is echter ingelopen.*

3 *Er waren nog twee andere gewichten voor twee specifieke kleine doelgroepen. Deze zijn voor Zaanstad niet relevant.*

De scholen kregen de tijd om in een periode van vier jaar de nieuwe gewichten in te voeren. Dat betekent dat in de periode tussen oktober 2005 en oktober 2009 zowel de oude als de nieuwe gewichten op basisscholen kunnen voorkomen.

We gebruiken in deze Zaans Onderwijs in Cijfers de gewichtenregeling om te laten zien hoeveel doelgroepleerlingen van het onderwijsachterstandenbeleid op de basisscholen in Zaanstad zitten. Onderstaande grafiek toont voor de periode oktober 2003 tot en met oktober 2008 de verdeling van leerlingen naar gewicht. Omdat in deze periode gewichten uit de oude en de nieuwe regeling voorkomen, zijn deze allemaal afzonderlijk in de grafiek opgenomen. Om dat eenduidig te kunnen doen, is aan leerlingen die tussentijds een nieuw gewicht hebben gekregen, bijvoorbeeld omdat ze van school veranderden, dat nieuwe gewicht toegekend voor de hele periode. Daardoor komen (in geringe mate) de nieuwe gewichten in de tabel ook voor in de periode vóór 2006.

Grafiek 4.3
Leerlingen op basisscholen naar leerlinggewicht

De tabel laat zien dat het totale percentage leerlingen zonder een gewicht in Zaanstad stijgt tussen 2003 en 2008 van 72% naar 82%. Dat is deels een effect van de nieuwe gewichtenregeling, deels waarschijnlijk ook van stijging in het opleidingsniveau van ouders. Verder zien we het aandeel 1.25 en 1.90 leerlingen

afnemen en het aandeel 0.3 en 1.2 leerlingen toenemen. Dit is uiteraard het gevolg van de wijziging in de gewichtenregeling.
Het gezamenlijke aandeel leerlingen met de zwaarste gewichten, 1.9 in de oude regeling en 1.2 in de nieuwe regeling, daalt in de periode 2003-2008 van 17% naar 11%.
In totaal daalt ook het aandeel leerlingen uit achterstandsgroepen, van 28% naar 18%.
Die daling komt ten dele voort uit het feit dat etnische herkomst niet meer wordt meegeteld in de gewichtenregeling. Voor scholen maakt het echter natuurlijk nog steeds wel uit (bijvoorbeeld voor hun taalonderwijs) of ze veel of weinig allochtone leerlingen hebben. In de volgende paragraaf geven we daarom de verdeling van leerlingen in het basisonderwijs naar etnische herkomst.

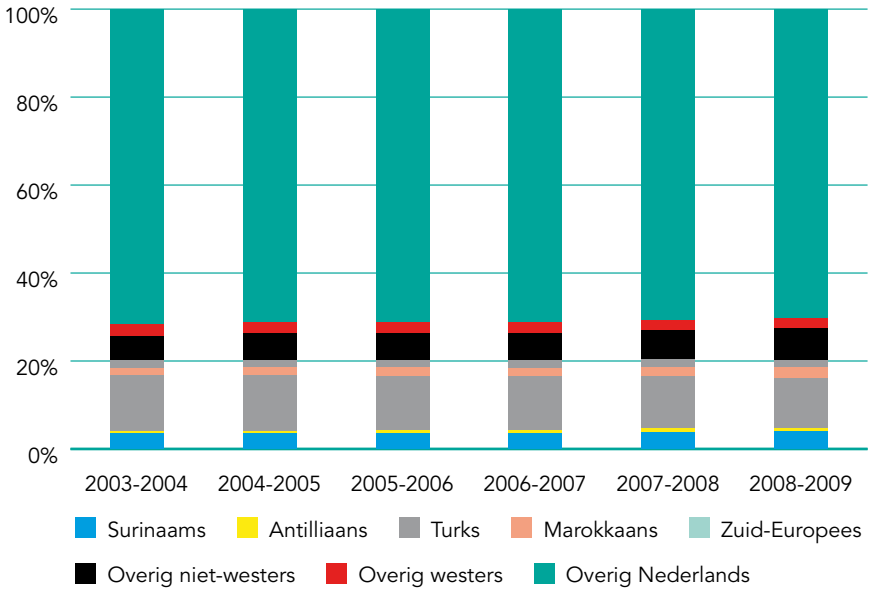

Het onderwijsachterstandenbeleid in het basisonderwijs omvat meer dan alleen de gewichtenregeling. Andere onderdelen zijn de vroegschoolse periode in het VVE-beleid (zie hoofdstuk 3), de extra financiering via de impulsgebieden (zie hoofdstuk 2) en de schakelklassen. Schakelklassen zijn klassen waarin leerlingen uit het basisonderwijs, die te kampen hebben met grote taalachterstanden, een jaar lang intensief taalonderwijs krijgen, tijdens de reguliere schooltijd of na schooltijd. De bedoeling is dat zij daarna het onderwijs op een beter (hoger) niveau kunnen vervolgen. In Zaanstad zijn er vier schakelklassen voor leerlingen met taalachterstanden in groep 3, drie schakelklassen voor leerlingen met taalachterstanden in de groepen 5, 6 en 7 en een schakelklas (Kernschool) voor neveninstromers. Neveninstromers zijn leerlingen die rechtstreeks uit het buitenland komen en die eerst op de Kernschool een jaar of langer de Nederlandse taal leren en worden voorbereid op de overstap naar een gewone basisschool.

In toekomstige versies van Zaans Onderwijs in Cijfers zal ook aandacht worden besteed aan de deelname van kinderen aan vroegschoolse programma's en (mogelijk) aan de leerlingen in de impulsgebieden. Leerlingen in schakelklassen worden op dit moment nog niet in de monitor geregistreerd. Verkend zal worden of dat in de toekomst mogelijk is.

4.5 Leerlingen naar etnische herkomst

Grafiek 4.4
Leerlingen op basisscholen naar etnische herkomst Zaanstad

Grafiek 4.4 laat zien dat de verdeling naar etnische herkomst in de onderzochte periode vrijwel constant blijft. Het aandeel overig Nederlandse leerlingen daalt heel licht, van 71% naar 70%. Het aandeel Turkse leerlingen neemt eveneens licht af, tot 11,5% in 2008.

4.6 De cognitieve ontwikkeling van de leerlingen

In Zaanstad wordt het Cito Leerling- en OnderwijsVolgSysteem (Cito-lvs) op de meeste basisscholen gebruikt. Dit is een systeem waarmee de leervorderingen van de leerlingen gevolgd kunnen worden voor de vakken rekenen, lezen, woordenschat en spelling. Daarvoor worden twee maal per jaar gestandaardiseerde toetsen afgenomen. Voor de kleuters zijn er toetsen voorbereidend lezen (Taal voor Kleuters) en voorbereidend rekenen (Ordenen).
Voor de onderwijsmonitor ontvangen we van de scholen de gegevens zoals die aan het begin van een schooljaar, op 1 oktober, staan geregistreerd. Daartoe behoren de toetsscores die leerlingen in het daaraan voorafgaande schooljaar hebben behaald (voor het dan lopende schooljaar zijn uiteraard op 1 oktober nog geen toetsgegevens bekend). Voor de leerlingen die in 2008-2009 bij een

school staan ingeschreven zijn de meest recente toetsgegevens dus die van het schooljaar 2007-2008. In deze paragraaf worden daarom in de tabellen de toetsgegevens tot en met schooljaar 2007-2008 weergegeven.
Niet alle scholen die deelnemen aan de monitor, hebben alle toetsen bij de leerlingen afgenomen. In de volgende paragrafen, bij de bespreking van de toetsscores, geven we steeds het aantal scholen weer waarop de uitkomsten zijn gebaseerd.
We gebruiken in dit rapport uit overwegingen van spaarzaamheid alleen de gegevens voor begrijpend lezen en rekenen. De vermelde scores betreffen steeds de toetsen die halverwege het schooljaar worden afgenomen (M-versies).

De toetsen van het Cito-lvs

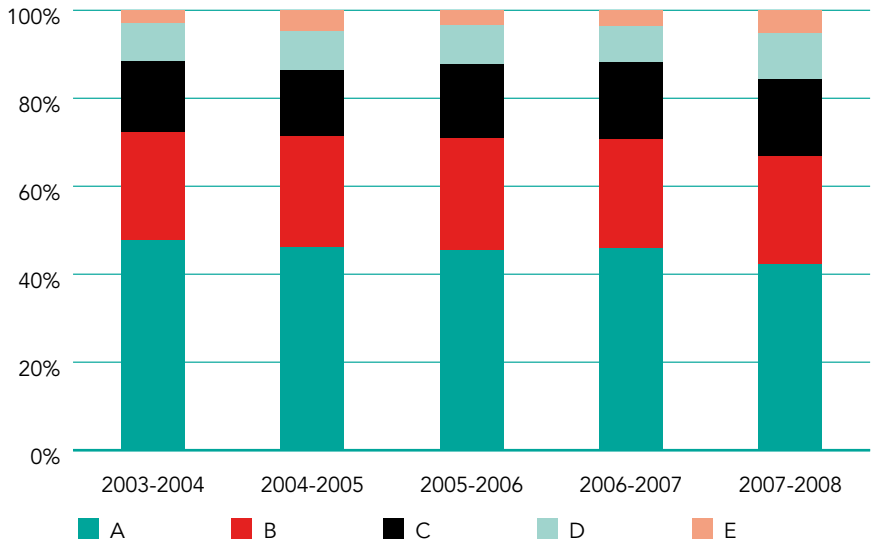
De Cito-lvs toetsen worden in principe op twee momenten in een schooljaar afgenomen. De score die een leerling behaalt wordt aangeduid met een (gestandaardiseerde) vaardigheidsscore, maar het behaalde niveau wordt ook met een letter aangeduid. Het Cito hanteert een indeling in 5 letters, A t/m E, waarbij A de hoogste score is en E de laagste. In dit rapport hanteren we voor de niveau-aanduiding alleen de letters.
De toetsen van het Cito zijn zodanig genormeerd, dat gemiddeld over de Nederlandse leerlingen 25% niveau A haalt, 25% niveau B, 25% niveau C, 15% niveau D en 10% niveau E. De gevonden percentages in Zaanstad kunnen dus worden afgezet tegen de landelijke verdeling.
We geven de scores voor Taal voor Kleuters, Ordenen, Rekenen/Wiskunde en Begrijpend Lezen. Zoveel als mogelijk geven we de scores voor de groepen 2, 5 en 8. Hiermee willen we parallel lopen met het landelijke cohortonderzoek Cool$^{5\text{-}18}$, waarin landelijke representatieve gegevens worden verzameld over prestaties van kinderen in de groepen 2, 5 en 8 van het basisonderwijs. In de volgende Zaans onderwijs in Cijfers is het de bedoeling een vergelijking te maken tussen de gegevens uit Zaanstad en landelijke gegevens, met behulp van Cool$^{5\text{-}18}$.

Taal voor Kleuters (groep 2)

In de volgende grafiek staan de scores op de toets Taal voor Kleuters. Deze grafiek is gebaseerd op de scores van de leerlingen op 84% van de basisscholen (18 bijzondere, 21 openbare en 2 zelfstandige basisscholen).

Grafiek 4.5

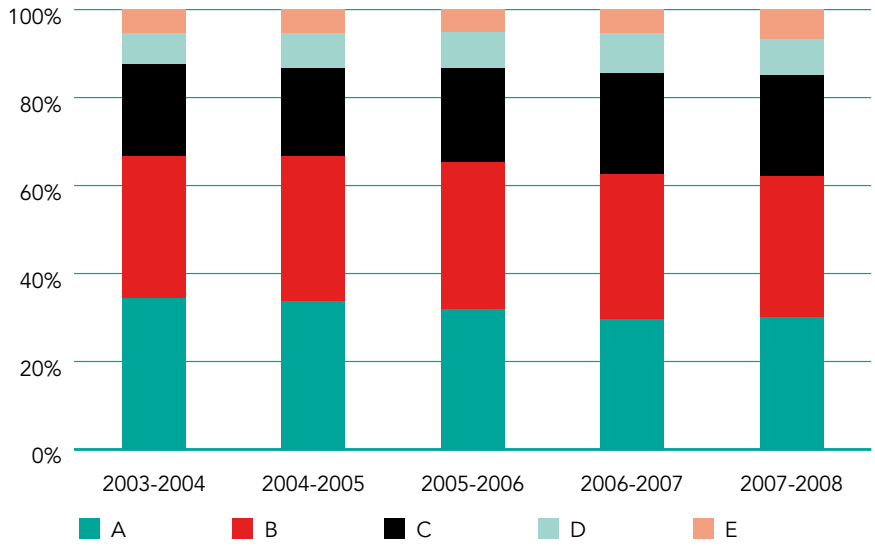
Niveauscores Taal voor Kleuters, per schooljaar, groep 2, Zaanstad

Op de toets Taal voor Kleuters behaalt in Zaanstad ruim meer dan 25% van de leerlingen in groep 2 het hoogste A-niveau en minder dan 10% van de leerlingen het laagste E-niveau. Er zit wel tot 2007-2008 een lichte daling in de niveauscores voor Taal voor Kleuters in Zaanstad.

Ordenen (groep 2)
In de volgende grafiek staan de scores op de toets Ordenen voor groep 2. Deze grafiek is gebaseerd op de scores van 78% van de basisscholen (16 bijzondere, 21 openbare en één zelfstandige basisschool).

Grafiek 4.6
Niveauscores Ordenen, per schooljaar, groep 2, Zaanstad

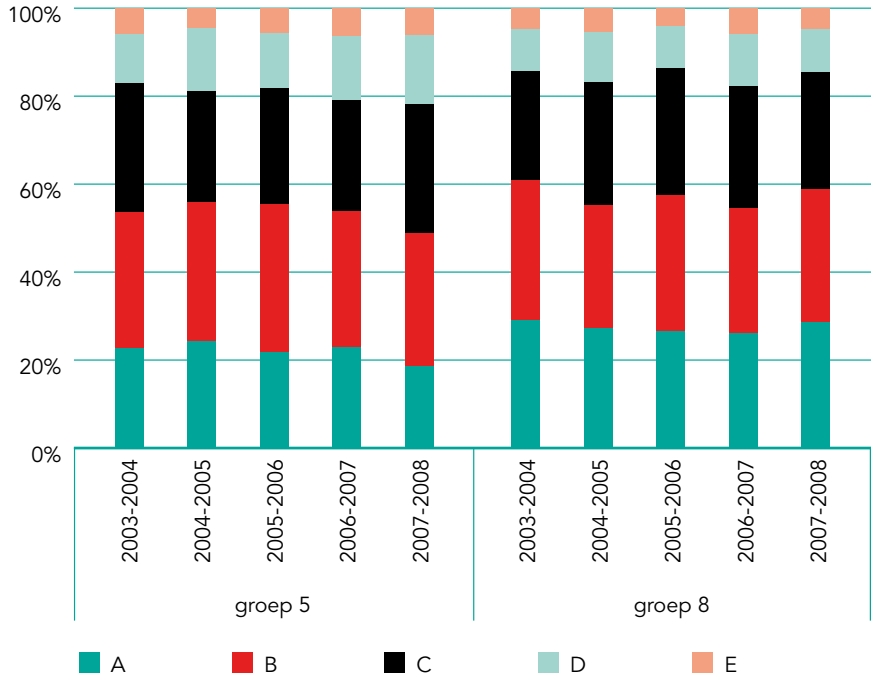
Ook bij deze kleutertoets behaalt in Zaanstad meer dan 25% van de leerlingen het hoogste A-niveau en minder dan 10% van de leerlingen het laagste E-niveau. We zien hier eveneens tot 2007-2008 een lichte daling in de niveauscores voor Ordenen.

Rekenen Wiskunde (groep 5 en 8)

In de volgende grafiek staan de scores op Rekenen-Wiskunde in de groepen 5 en 8. Deze grafiek is gebaseerd op de scores van 90% van de basisscholen (19 bijzondere, 23 openbare en twee zelfstandige basisscholen).

Grafiek 4.7

Niveauscores Rekenen-Wiskunde Algemeen, per schooljaar, groep 5 en 8, Zaanstad

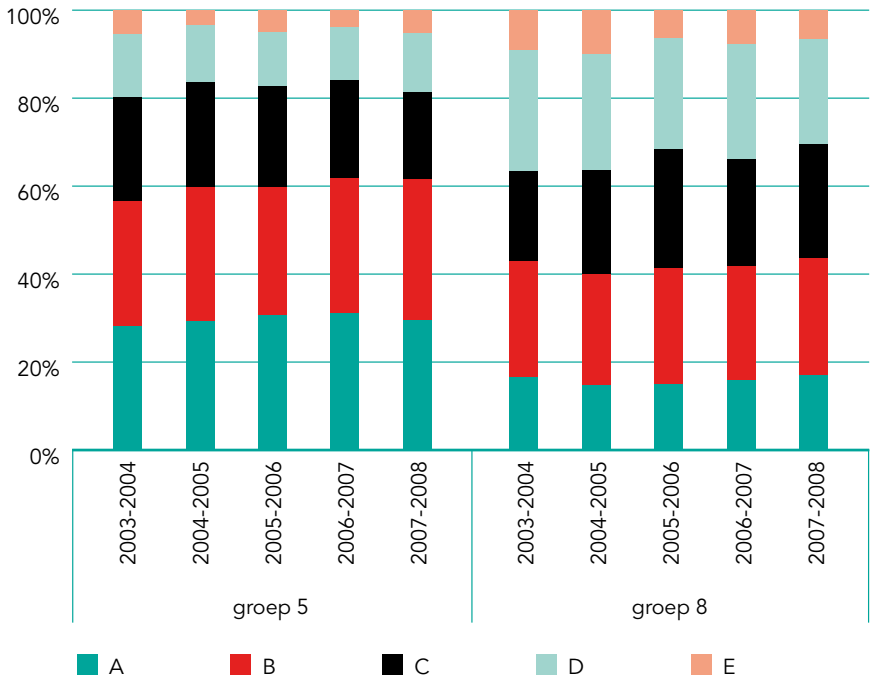
Bij Rekenen-Wiskunde zien we verschillen tussen groep 5 en groep 8. In groep 5 blijft het aandeel leerlingen dat het hoogste A-niveau haalt iets onder de landelijke norm van 25%, in groep 8 wordt deze norm ruim gehaald. Het aandeel leerlingen dat scoort op D- en E-niveau neemt in groep 5 wat toe over de jaren. In groep 8 blijft dit aandeel ongeveer gelijk. In beide groepen blijft het percentage leerlingen op D- en E-niveau binnen de landelijke norm.

Begrijpend Lezen (groep 5 en 8)

In de volgende grafiek staan de scores op Begrijpend Lezen in groep 5 en 8. Deze grafiek is gebaseerd op de scores van 94% van de basisscholen (19 bijzondere, 25 openbare en 2 zelfstandige basisscholen).

Grafiek 4.8

Niveauscores Begrijpend Lezen, per schooljaar, groep 5 en 8, Zaanstad

Ook bij Begrijpend lezen zien we verschillen tussen groep 5 en groep 8. In groep 5 haalt ruim 25% van de leerlingen het hoogste A-niveau. In groep 8 ligt dit percentage op ongeveer 15%, ruim onder de landelijke norm van 25%. In groep 8 is bovendien het aandeel leerlingen dat op D- en E-niveau scoort relatief hoog. Dit neemt echter wel wat af in de meer recente jaren. In groep 5 blijft het aandeel D- en E-leerlingen ruim binnen de landelijke norm.

Vergelijken we voor groep 5 en 8 de scores voor Rekenen-Wiskunde en Begrijpend Lezen, dan zien we een tegengesteld beeld. In groep 5 wordt relatief wat zwakker gescoord bij Rekenen-Wiskunde, in groep 8 juist bij Begrijpend Lezen.

5 Monitor Voortgezet Onderwijs

5.1 Inleiding

In Zaanstad zijn in totaal 12 scholen voor voortgezet onderwijs (stand van zaken 2008). Het gaat om vier scholen voor havo/vwo (waarvan twee met een gymnasium afdeling), vijf scholen voor vmbo, twee scholen voor praktijkonderwijs en het OPDC (zie voor meer informatie over het OPDC paragraaf 5.3). In de periode 2003-2008, waarover nu wordt gerapporteerd, is het aantal vo-scholen niet steeds constant geweest. Een aantal scholen is gefuseerd, er is bestuurlijke samenwerking aangegaan en sommige locaties waren voorheen zelfstandig maar zijn nu samengevoegd met een andere school of locatie. Voor deze Zaans Onderwijs in Cijfers heeft dat verder geen consequenties. We rapporteren hier alleen over leerlingen van verschillende schooltypen, niet van scholen.

De gegevens over het voortgezet onderwijs die we hier gebruiken zijn grotendeels afkomstig van de scholen voor voortgezet onderwijs. Het betreft gegevens over de klassen waar de kinderen in zitten, het schooltype, achtergrondgegevens

en de adviezen van de basisschool. Verder is van deze leerlingen ook bekend wat de achter het advies liggende gegevens zijn (NIO-score, SVL-score, onderwijskundig rapport - zie paragraaf 5.3). Deze zijn afkomstig van het Bureau SOS (School- en Onderwijsservice), dat in Zaanstad een rol speelt bij het opstellen van de adviezen van de basisschool voor het voortgezet onderwijs.
Anders dan in het basisonderwijs beschikt het voortgezet onderwijs in Zaanstad niet over gegevens uit landelijk genormeerde, gestandaardiseerde toetsen. Wel zijn de profielen en de behaalde diploma's bekend.

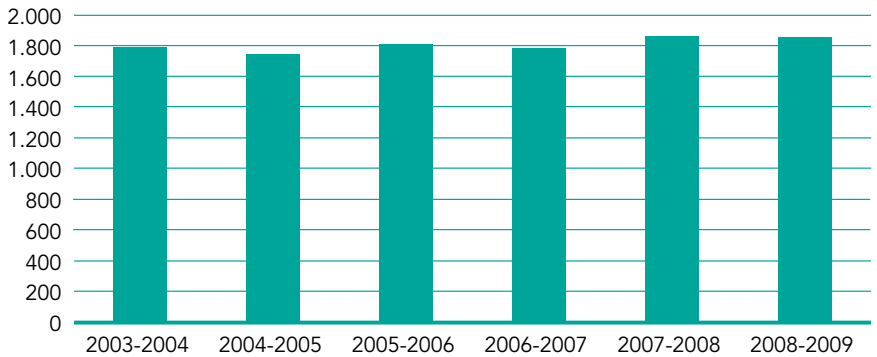
In deze eerste ZOIC rapporteren we voor het voortgezet onderwijs de volgende gegevens:
- Aantallen leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen;
- Adviezen van de basisschool;
- Aantallen leerlingen met leerwegondersteuning (lwoo);
- Onderwijsniveau na drie jaar;
- Onderwijsrendement na drie jaar.

De gegevens beslaan weer de periode 2003-2008.

5.2 Leerling uit Zaanstad en buitenleerlingen

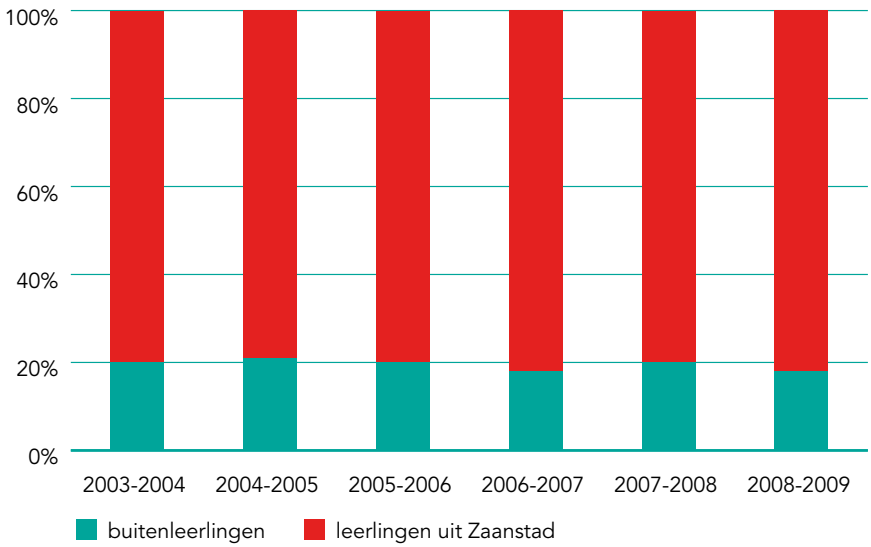
In onderstaande grafiek vermelden we het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs (vo) in elk jaar per cohort. Een cohort is een groep leerlingen die in een bepaald schooljaar start in de 1e klas van het voortgezet onderwijs. De 'cohort 2003' bestaat dus uit leerlingen die in het schooljaar 2003-2004 instromen in leerjaar 1. Van hen kan de verdere schoolloopbaan worden gevolgd tot het einde van het vo. Elk schooljaar begint dus weer een nieuw cohort in de monitor.
In de hierna volgende grafieken zijn de cijfers verwerkt in een vo-cohort en dus niet in het totaal aantal kinderen dat aan het vo in dat schooljaar deelneemt. Met behulp van vo-cohorten kunnen ontwikkelingen beter worden gevolgd.

Grafiek 5.1
Vo-cohorten en aantal leerlingen per vo-cohort, Zaanstad

Grafiek 5.1. laat zien dat in Zaanstad jaarlijks rond de 1.800 leerlingen starten in het voortgezet onderwijs. Het aantal schommelt enigszins, in de periode 2007-2009 is er sprake van een lichte stijging.

Grafiek 5.2
Buitenleerlingen in het Zaanse vo, per vo-cohort

Een deel van deze leerlingen woont niet in Zaanstad, dit noemen we de buitenleerlingen. Het zijn ondermeer leerlingen uit Wormerland en Oostzaan. Grafiek 5.2 laat zien hoe de verdeling is naar Zaanse leerlingen en buitenleerlingen, voor elk cohort. We zien dat het percentage buitenleerlingen over de jaren heen vrij constant is. Het bedraagt jaarlijks ongeveer 19% van alle leerlingen op de Zaanse vo-scholen.

5.3 Adviezen van de basisschool

Bij de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs krijgen de leerlingen een advies van de basisschool. De basisscholen baseren zich hierbij op de ervaringen die de leerkrachten met de kinderen hebben, en op de leervorderingen die de leerlingen op de basisschool hebben gemaakt. De wet schrijft voor dat er naast het advies van de basisschool ook een zogenaamd 'tweede gegeven' noodzakelijk is. In Zaanstad gebruikt men hiervoor het NIO-onderzoek. Bij alle leerlingen in groep 8 wordt de NIO-toets afgenomen. Het resultaat daarvan is een IQ-score. Naast deze score wegen nog enkele andere gegevens mee in het advies en bij de toelating, zie hiervoor de groene tekst op pagina 39 en 40 over de overgang po-vo in Zaanstad.

Overgang po-vo in Zaanstad

In Zaanstad wordt de NIO-toets gebruikt als eindtoets in groep 8. NIO staat voor Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau. Het verschil tussen de NIO en de meer bekende Cito Eindtoets Basisonderwijs is ruwweg dat de Cito-toets meet wat kinderen in acht jaar onderwijs hebben geleerd (de **feitelijke** schoolprestaties) en de NIO bepaalt wat kinderen als mogelijkheden hebben (de **mogelijke** leerprestaties). Voor de feitelijke schoolprestaties kijkt men in Zaanstad naar de Cito-lovs-toetsen die op grote schaal in het Zaanse basisonderwijs worden afgenomen (zie hoofdstuk 4). NIO en Cito Eindtoets verschillen nauwelijks van elkaar als het gaat om de voorspelling van onderwijssucces in het vo. De beste voorspeller, zo blijkt steeds weer uit onderzoek, ook uit onderzoek in Zaanstad, is het advies van de basisschool.

Bij de toelating tot het voortgezet onderwijs krijgen de vo-scholen de volgende gegevens uit het basisonderwijs:

- de IQ score van de NIO
- gegevens over leervorderingen: begrijpend lezen en rekenen
- de scores op de Schoolvragenlijst (een vragenlijst over schoolbeleving); voor de toelating wordt vooral de score op de onderdelen motivatie en zelfconcept belangrijk gevonden
- het Onderwijskundig Rapport (OKR), met daarin onder meer gegevens over werkhouding en gedrag.

De scholen voor vo wegen bij hun toelatingsbeslissingen dit geheel aan informatie. Daarbij gelden voor toelating tot de havo/vwo bepaalde afspraken over welke scores als voldoende, twijfelachtig of onvoldoende/risicovol worden beschouwd. Dit staat sinds 2008 bekend als het 'stoplichtenmodel'. Elke school heeft daarbij wel zelf de vrijheid om uiteindelijke toelatingsbeslissingen te nemen.

De basisscholen geven een advies voor één van de volgende onderwijstypen: vmbo basisberoepsgericht, vmbo kaderberoepsgericht, vmbo theoretische leerweg (voorheen mavo), havo en vwo. In geval een leerling geen eenduidig advies voor vmbo-t of havo of voor havo of vwo kan krijgen, is er een mogelijkheid voor een twijfeladvies. Met het PO is afgesproken dat dit advies slechts bij uitzondering wordt gegeven. Bij twijfel tussen vmbo-t en havo, is er altijd overleg tussen de basisschool en de school waar de leerling zich heeft aangemeld.

Voor leerlingen die leerachterstanden hebben of om andere redenen volgens de basisschool in het voortgezet onderwijs extra zorg en begeleiding nodig hebben, bestaat de mogelijkheid een indicatie voor leerwegondersteuning aan te vragen. Deze wordt verleend door een onafhankelijke instantie (RVC). Hiervoor gelden specifieke criteria voor aanleg, leervorderingen en sociaal-emotionele problemen. In beperkte mate kunnen ook leerlingen die niet aan deze (strikte) criteria voldoen, maar die wel aantoonbare problemen hebben, ook extra zorg en begeleiding krijgen in het voortgezet onderwijs. Deze regeling bestaat alleen voor het vmbo, niet voor het havo/vwo.

In Zaanstad bestaat een structureel overleg tussen vertegenwoordigers van alle scholen voor primair onderwijs en voortgezet onderwijs in Zaanstad, Oostzaan en Wormerland, in de vorm van een Werkgroep po-vo. Het bestuur van POVO is het Onderwijsplatform, waarin alle onderwijsbesturen zijn vertegenwoordigd. De werkgroep POVO houdt zich bezig met afspraken rond de overstap van leerlingen van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs.

Tot het schooljaar 2008-2009 konden basisscholen in Zaanstad de volgende vo-adviezen geven:
- praktijkonderwijs
- vmbo kleine groep (voor leerlingen die extra zorg/begeleiding nodig hebben, zie groene tekst hierboven)
- vmbo-1, basisberoepsgerichte leerweg
- vmbo-2, kaderberoepsgerichte en theoretische leerweg
- havo/vwo

Vanaf het schooljaar 2008-2009 is Zaanstad overgestapt op een nieuwe indeling van de vo-adviezen[4]. De nieuwe indeling moet tegemoet komen aan het bezwaar dat de tot dan toe geldende indeling in adviescategorieën te breed is (met name als het gaat om vmbo-2 en havo/vwo) en daardoor te weinig houvast geeft voor uitspraken over het onderwijsrendement op de vo-scholen in Zaanstad. Het onderwijsrendement wordt namelijk berekend door na te gaan hoeveel leerlingen na drie jaar voortgezet onderwijs in het type voortgezet onderwijs zitten dat door de basisschool is geadviseerd. Hoe nauwkeuriger het advies van de basisschool is, hoe nauwkeuriger ook het rendement van de vo-school kan worden vastgesteld. Bij een breed advies (dus bijvoorbeeld havo/vwo in plaats van havo of vwo) moeten er namelijk aannames worden gedaan over wat het feitelijke niveau van een leerling was bij het begin van het voortgezet onderwijs. Dat veroorzaakt 'ruis' in de berekening en geeft onzekerheid bij de interpretaties van

4 *Ledoux, G. Koopman, P. (2007). Voorstel voor herziening van de procedure overgang POVO in Zaanstad. Amsterdam, SCO-Kohnstamm Instituut.*

gegevens over de schoolloopbanen van leerlingen in Zaanstad[5]. Ook is het moeilijker gegevens van Zaanstad te vergelijken met landelijke gegevens (elders in het land is deze indeling van adviezen niet gangbaar).

Vanaf het schooljaar 2008-2009 kunnen basisscholen in Zaanstad de volgende adviezen geven[6]:
- praktijkonderwijs
- vmbo basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b), in drie varianten: kleine groep, met extra zorg, zonder extra zorg
- vmbo kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k), in twee varianten: met of zonder extra zorg
- vmbo theoretische leerweg (vmbo-t), in twee varianten: met of zonder extra zorg
- vmbo-t/havo (mengadvies)
- havo
- havo/vwo (mengadvies)
- vwo

Er zijn dus nog twee mengadviezen mogelijk, vmbo-t/havo en havo/vwo. Dit is bedoeld voor leerlingen bij wie de basisschool echt nog twijfelt over de slaagkansen van het kind in het ene of andere schooltype.
Bij een vmbo-t/havo advies vindt verplicht overleg plaats tussen de basisschool en de havo/vwo-school, indien een leerling bij een havo/vwo school wordt aangemeld.
Leerlingen kunnen door de basisschool ook worden verwezen naar het OPDC, naar het voortgezet speciaal onderwijs of naar een internationale schakelklas (voor leerlingen die rechtstreeks uit het buitenland komen). De OPDC-adviezen (voor toelichting zie tekst na grafiek 5.3) worden in deze rapportage ook meegenomen, de adviezen voor speciaal onderwijs en ISK niet.

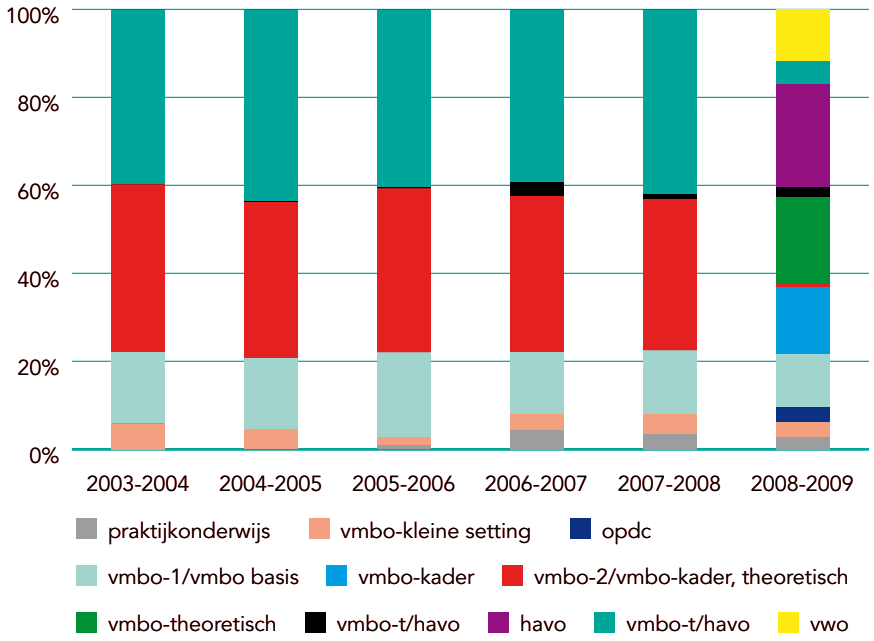
Deze Zaans onderwijs in cijfers gaat grotendeels over de periode waarin de 'oude' adviescategorieën nog golden. Alleen voor het laatste schooljaar in deze periode, 2008-2009, gelden de nieuwe categorieën. De grafiek op de volgende pagina maakt dit zichtbaar. Hij geeft een overzicht van de vo-adviezen voor de schooljaren 2003-2004, 2007-2008 en 2008-2009.

---

5 *Deze onzekerheid speelde ook bij de beoordeling van de Zaanse vo-scholen door de inspectie. De inspectie maakt namelijk ook gebruik van deze vorm van rendement berekenen. Het was daarom voor de vo-scholen in Zaanstad beter dat de advisering door basisscholen preciezer zou worden.*

6 *Werkgroep PO-VO Zaanstreek, Informatiebrochure overgang van Primair Onderwijs naar Voortgezet Onderwijs, schoolverlaters juli 2008.*

Grafiek 5.3
Vo-adviezen, per vo-cohort

De **vmbo-kleine setting** heeft het niveau vmbo-b (de basisberoepsgerichte leerweg), maar de leerling heeft extra zorg en meer begeleiding nodig.

De **overige adviezen voor extra zorg** binnen het vmbo (extra zorg/leerweg-ondersteuning binnen de gewone groep) zijn hier niet apart weergegeven. Ze vallen in de rubrieken vmbo-b, vmbo-k en vmbo-t.

Het **Ortho Pedagogisch Didactisch Centrum** (OPDC) verzorgt onderwijs en begeleiding voor leerlingen die problemen hebben met leren en/of sociaal functioneren. Het OPDC heeft een schakelklas, waar kinderen geplaatst worden die een grote achterstand hebben opgelopen in het basisonderwijs. De schakelklas duurt 1 jaar. Daarnaast is er de vmbo-onderbouw, waar leerlingen geplaatst worden die een leerachterstand hebben in combinatie met sociaal-emotionele problematiek. De leerlingen volgen het onderbouwprogramma van het vmbo en krijgen daarnaast extra ondersteuning en zorg. Het uitgangspunt is dat de leerlingen na twee of drie jaar het onderwijs op het reguliere vmbo kunnen vervolgen.
Het OPDC komt als advies voor sinds het schooljaar 2008-2009. Ruim 3% van de leerlingen krijgt dit advies.

Door de verandering in adviescategorieën is het lastig om ontwikkelingen in de tijd goed te interpreteren. Toch valt daarover wel het een en ander te zeggen.

We zien dat het totaal aantal leerlingen dat in voorgaande jaren een advies praktijkonderwijs, vmbo-kleine setting, OPDC of vmbo-1 krijgt vrij constant blijft. Binnen deze groep is er wel een verschuiving: het praktijkonderwijs doet zijn intrede in het schooljaar 2005-2006, het OPDC in 2008-2009. Daardoor wordt in deze periode het aandeel vmbo-1/vmbo basisberoepsgericht adviezen geleidelijk wat kleiner.

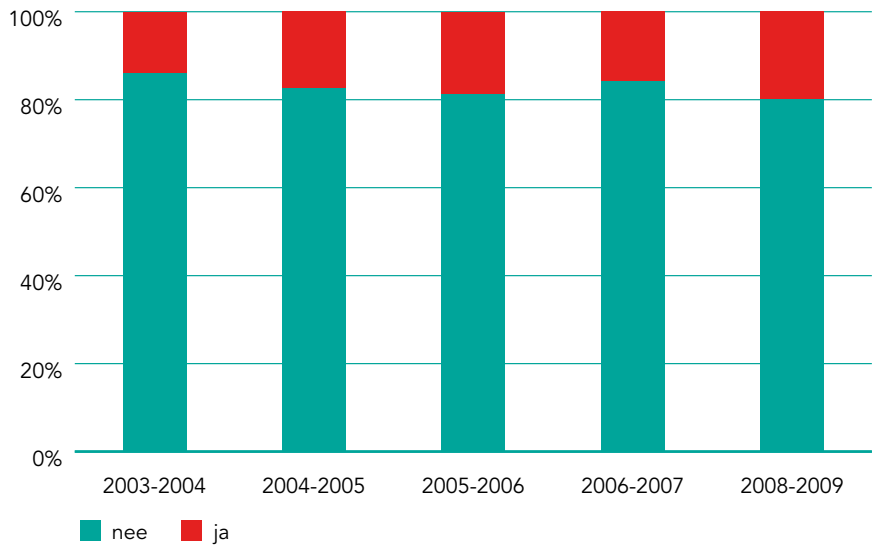
Het totaal aandeel leerlingen dat een advies vmbo-kaderberoeps of vmbo-theoretisch krijgt bedraagt in 2008-2009 36%. Het percentage leerlingen dat in de voorgaande jaren het advies vmbo-2 kreeg (de kaderberoepsgerichte leerweg, de gemengde leerweg en de theoretische leerweg), lag tussen de 34 en 38 %. Dit komt dus redelijk overeen met de adviezen vanaf het schooljaar 2008-2009.
Tot en met het schooljaar 2007-2008 kreeg jaarlijks rond de 40% van de leerlingen een havo-vwo advies.
In 2008-2009 krijgt 23% van de leerlingen een havo-advies, 10% krijgt een gecombineerd havo-vwo advies en 7% van de leerlingen krijgt een vwo advies. Samen is dit 40%, vergelijkbaar met de periode daarvoor.
Ruim 2% van de leerlingen krijgt in het schooljaar 2008-2009 het combinatie-advies vmbo/t-havo.
De invoering van de nieuwe adviescategorieën heeft dus, zoals de verwachting was, geleid tot specifiekere vo-adviezen. Het heeft gemiddeld niet geleid tot hogere of lagere adviezen.

5.4 Leerlingen met Lwoo

Er zijn leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben om hun schoolloopbaan in het vmbo succesvol te maken. Voor deze leerlingen kan een vo-school een beschikking aanvragen voor leerwegondersteunend onderwijs (Lwoo, zie groene tekst over de overgang po-vo). Leerwegondersteunend onderwijs is geen aparte onderwijsvoorziening, maar het biedt ondersteuning binnen alle leerwegen van het vmbo. Met behulp van de Lwoo-regeling wordt deze ondersteuning gefaciliteerd.

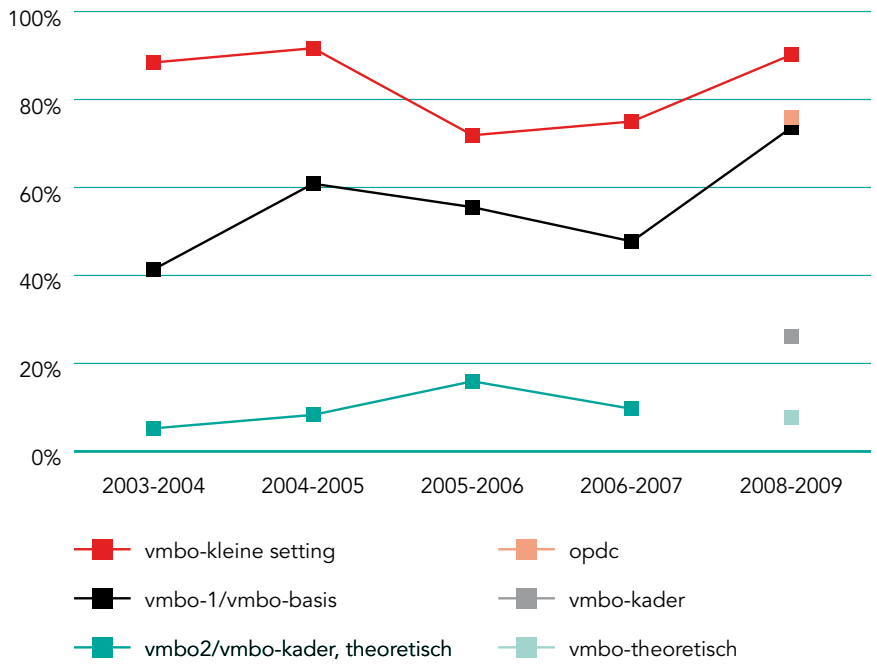
Grafiek 5.4
Lwoo beschikkingen, per vo-cohort. Vo-cohorten 2003-2004 tot en met 2008-2009[7].

Het percentage leerlingen in het Lwoo neemt in de periode van 2003-2004 tot 2008-2009 toe van 14% tot 20%.
De meeste Lwoo-leerlingen zijn te vinden in het vmbo-b (voorheen vmbo-1) en in het vmbo-b kleine groep. Het vmbo-kaderberoepsgericht en het vmbo-t (voorheen vmbo-2) telt ook nog een kleine groep lwoo-leerlingen. Grafiek 5.5 laat dit zien.

[7] *De Lwoo-gegevens over schooljaar 2007-2008 ontbreken in de monitor. Dit zal in latere versies van Zaans Onderwijs in Cijfers worden hersteld.*

Grafiek 5.5
Vo-advies en plaatsing in het Lwoo. Vo-cohorten 2003-2009.

5.5 Onderwijsniveau na drie jaar

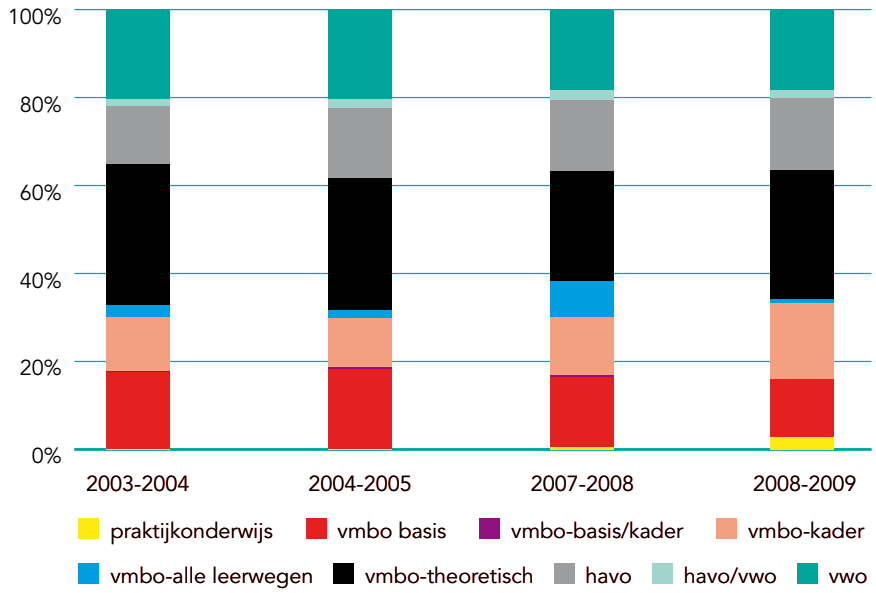
In deze paragraaf kijken we naar de onderwijspositie van leerlingen in het derde jaar van het vo. In het derde jaar is immers volledig duidelijk wat het onderwijsniveau voor elke leerling is geworden, omdat er dan geen combinatieklassen meer zijn in het voortgezet onderwijs.
Voor de afdeling waarin een leerling onderwijs volgt gebruiken de scholen de elementcodes, zoals die door het Ministerie van Onderwijs worden gehanteerd. Deze codes geven het niveau aan waarop leerlingen onderwijs volgen, zoals

- Praktijkonderwijs;
- Vmbo-basisberoepsgerichte leerweg (B);
- Vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg (K);
- Vmbo-theoretische leerweg (T);
- Havo (H);
- Vwo (V).

Brugklassen duiden we aan met de combinatie van de niveaus.

In de volgende grafiek geven we voor de leerlingen van de cohorten vanaf 2003-2004 weer, op welk onderwijsniveau ze na drie jaar zijn terechtgekomen. Omdat we hier onderwijsposities na drie jaar vo in beschouwing nemen, is het meest recente cohort dat we kunnen weergeven het cohort 2006-2007 (de leerlingen die in 2006 aan het vo zijn begonnen). De grafiek bevat van dit cohort dus de gegevens tot en met 2008-2009.

Grafiek 5.6
Op welk onderwijsniveau zijn de leerlingen na 3 jaar terechtgekomen?
VO-cohorten 2003-2004 tot en met 2006-2007

We zien dat **na drie jaar** het aandeel leerlingen op het vmbo steeds ruim 60% is en het aandeel leerlingen op havo-wo bijna 40%. Er zijn slechts lichte schommelingen.

5.6 Rendement na drie jaar voortgezet onderwijs

De Onderwijsinspectie stelt van de scholen in Nederland een opbrengstenkaart op. De opbrengstenkaart voor het voortgezet onderwijs is een kaart waarop informatie staat over de resultaten van de school, waaronder het onderwijsrendement in de onderbouw. De manier waarop wij het rendement in Zaanstad berekenen sluit aan bij de systematiek die de inspectie hanteert. Die komt in het kort op het volgende neer.

Berekeningswijze rendement onderbouw vo

Als een leerling het derde jaar vo volgt op het niveau van het advies van de basisschool is het rendement 100% (voorbeeld: het advies basisschool was vmbo-t en in het derde jaar zit een leerling in vmbo-t). Komt een leerling een vol niveau lager uit dan het advies, dan is het rendement 50% (voorbeeld: advies was vmbo-t maar de leerling zit in het derde jaar in vmbo-k). Een jaar vertraging (doubleren) leidt ook tot 50% rendement. Bij een vol niveau hoger is het rendement 150% (voorbeeld: advies was vmbo-t maar na drie jaar zit een leerling in het havo). Voor combinatieadviezen en voor brugklassen wordt gerekend met het gemiddelde van de samenstellende delen. Een leerling die met een vmbo-t/havo advies in het vmbo-t terechtkomt daalt dan een half niveau, en heeft dan een rendement van 75%. Een leerling die met hetzelfde advies na drie jaar in de havo zit stijgt dan een half niveau, en heeft dan een rendement van 125%.

In de volgende tabel geven we een beeld van de toepassing van deze berekeningswijze voor de verschillende schooltypen.

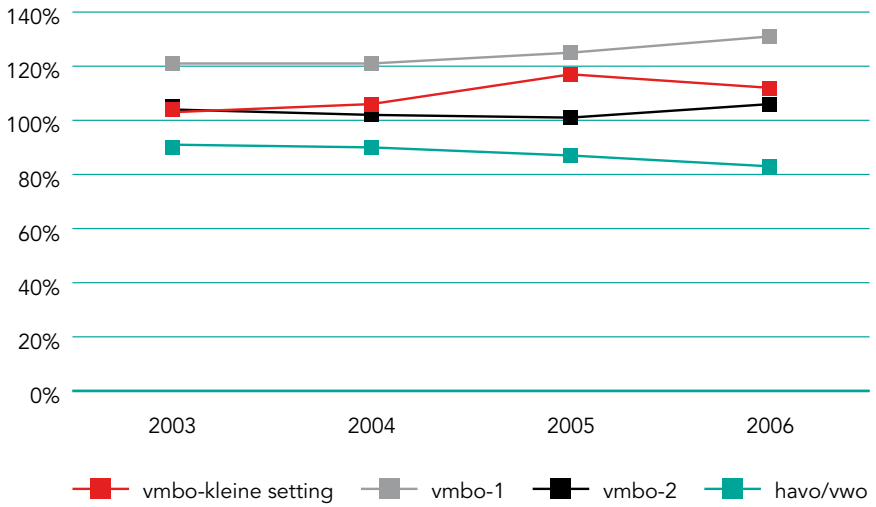
Tabel 5.1

Het berekeningsmodel van het onderwijsrendement, op basis van het verschil tussen het vo-advies bij aanvang van het vo en het bereikte onderwijsniveau in het derde jaar van het vo.

	Bereikt onderwijsniveau na 3 jaar, onvertraagd										
		leerwegen vmbo							*AVO*		
VO-advies	*Pro*	*basis*	*brugklas basis-kader*	*kader*	*brugklas vmbo*	*theo-retisch*	*brugklas brede AVO*	*brugklas vmbo-t havo vwo*	*havo*	*brugklas havo vwo*	*vwo*
Pro		***100%***									
vmbo-kleine setting	***100%***	***100%***	*125%*	*150%*	*150%*	*200%*	*200%*				
vmbo-1 (b)		***100%***	*125%*	*150%*	*150%*	*200%*	*200%*	*250%*	*250%*		
vmbo-2 (k, t)		***25%***	***50%***	***75%***	***75%***	*125%*	*125%*	*175%*	*175%*	*200%*	*225%*
vmbo-t / havo		***-25%***	***0%***	***25%***	***25%***	***75%***	***75%***	*125%*	*125%*	*150%*	*175%*
havo / vwo		***-75%***	***-50%***	***-25%***	***-25%***	***25%***	***25%***	***75%***	***75%***	***100%***	*125%*

In de hierna volgende grafiek laten we zien tot welke uitkomsten deze rendementsberekening leidt voor de vo-cohorten 2003-2004 tot en met 2008-2009. De uitkomsten zijn gepresenteerd naar adviescategorie. De nieuwe adviescategorieën komen hier nog niet in voor, omdat de leerlingen met een advies volgens de nieuwe indeling pas in het schooljaar 2010-2011 in het derde jaar van het vo zijn aanbeland. In een volgende versie van Zaans Onderwijs in Cijfers kunnen we hier wel een beeld van geven.

Grafiek 5.7
Rendement per vo-advies (zonder praktijkonderwijs en vmbo-t/havo) en per vo-cohort.

Deze grafiek laat zien dat er verschillen in rendement zijn voor de onderscheiden adviezen. Leerlingen met een vmbo-advies hebben in het derde jaar van het vo gemiddeld een wat hogere onderwijspositie behaald dan geadviseerd (rendement hoger dan 100%); dit geldt vooral voor vmbo-kleine groep en voor vmbo-1. Leerlingen met een havo/vwo advies zijn juist gemiddeld wat lager uitgekomen dan hun advies (rendement lager dan 100%). Op zichzelf is deze uitkomst niet verwonderlijk. Immers, met een vmbo-1 advies is dalen niet mogelijk, stijgen wel. Voor leerlingen met een vwo-advies geldt het omgekeerde. Wat we echter ook zien is dat voor het havo/vwo het rendement over de jaren heen licht daalt. Voor het vmbo stijgt het juist enigszins.
Het overall gemiddelde onderwijsrendement (over de schooltypen heen) ligt in Zaanstad op 101%.
Dat blijft over de jaren heen vrijwel gelijk. Op dit moment is een landelijke vergelijking van dit onderwijsrendement nog niet mogelijk, in de uitgave van 2009-2010 zal deze wel opgenomen worden.

